

Cauza *Perinçek c. Elveției* (II)¹

IV. Materiale legislative comparative

(...)

99. (...) Marea Cameră a avut la dispoziție mai multe articole și tratate (...). O examinare a acestor materiale, completată de evoluțiile menționate mai sus și de informații mai recente disponibile Marii Camere arată că printre Înaltele Părți Contractante există în prezent, în esență, patru tipuri de regimuri în ceea ce privește domeniul de aplicare al infracțiunii de negare a genocidului: (a) state, cum ar fi Austria, Belgia, Franța, Germania, Olanda și România, care incriminează numai negarea Holocaustului sau, mai general, a crimelor naziste (România în plus incriminează exterminarea nazistă a romilor și Grecia incriminează, pe lângă Holocaust și crimele naziste, negarea genocidelor recunoscute de către o instanță internațională sau de propriul Parlament); (b) state, cum ar fi Cehia și Polonia, care incriminează negarea crimelor naziste și comuniste; (c) state, cum ar fi Andora, Cipru, Ungaria, Letonia, Liechtenstein, Lituania, Luxemburg, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Malta, Slovacia, Slovenia și Elveția, care incriminează negarea oricărui genocid (Lituania în plus incriminează în mod specific negarea crimelor sovietice și naziste vis-a-vis de lituanieni, dar Cipru incriminează numai negarea genocidelor recunoscute ca atare de către o instanță competentă) și (d) state, cum ar fi Finlanda, Italia, Spania (în urma hotărârii din 2007 a Curții sale Constituționale, citate la paragraful 96 de mai sus), Regatul Unit și statele scandinave, care nu au prevederi speciale care incriminează un astfel de comportament.

Legea

I. Domeniul de aplicare al cazului

100. Curtea consideră că este important să clarifice încă de la început limitele competenței sale în această cauză, care a apărut în urma unei cereri individuale împotriva Elveției în temeiul art. 34 din Convenție (a se vedea parag. 1 de mai sus).

101. Prin art. 19 din Convenție, sarcina Curții este limitată la „asigurarea respectării angajamentelor asumate de către Înaltele Părți Contractante în Convenție și Protocoalele sale” și prin art. 32 § 1, competența sa se extinde numai la „chestiuni privind interpretarea și aplicarea Convenției și a Protocoalelor sale”. Spre deosebire de ICTY, CPI sau CIJ, nu are jurisdicție penală sau de alt tip în temeiul Convenției privind Genocidul sau al unui alt instrument legal internațional legat de astfel de chestiuni.

* *Doctorandă la Școala Națională de Științe Politice și Administrative*

E-mail: landofcy@gmail.com

Manuscris primit la 15 noiembrie 2017

¹ Având în vedere dimensiunea deciziei Marii Camere, cauza este prezentată în două numere succesive ale NRDO, prin extrasele esențiale. Prima parte, publicată în NRDO nr. 3/2017, a fost tradusă de doamna Iustina Ionescu.

102. Rezultă că în speță Curtea nu numai că, după cum s-a menționat de către Cameră în parag. 111 din hotărârea sa, nu este obligată să determine dacă masacrele și deportările în masă suferite de poporul armean în Imperiul Otoman după 1915 pot fi caracterizate drept genocid, în sensul în care acest termen este definit în dreptul internațional, dar nu are nicio autoritate de a face declarații obligatorii juridic, într-o direcție sau cealaltă, asupra acestui punct.

II. Aplicarea art. 17 din Convenție

103. Primul punct de decizie este dacă cererea trebuie respinsă prin referire la art. 17 al Convenției, care prevede:

Nicio dispoziție din prezenta Convenție nu poate fi interpretată ca autorizând unui stat, unui grup sau unui individ un drept oarecare de a desfășura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmărește distrugerea drepturilor sau libertăților recunoscute de prezenta Convenție sau de a aduce limitări acestor drepturi și libertăți, decât cele prevăzute de această Convenție.

A. Hotărârea Camerei

104. Camera a luat în considerare din oficiu dacă să respingă cererea în temeiul art. 17 din Convenție. Constatând că declarațiile reclamantului nu au însemnat incitare la ură față de poporul armean, că acesta nu și-a exprimat disprețul față de victimele evenimentelor din 1915 și anii următori și că nu a fost urmărit penal pentru că ar fi încercat să justifice un genocid, Camera a concluzionat că reclamantul nu și-a folosit libertatea de exprimare pentru scopuri contrare textului și spiritului Convenției. Prin urmare, nu a existat niciun motiv pentru respingerea cererii sale, în temeiul art. 17.

B. Susțineri în fața Marii Camere

1. Părțile

105. Nici reclamantul, nici guvernul elvețian nu s-au pronunțat specific în această privință în observațiile lor.

2. Părțile terțe

106. Guvernul turc a arătat că, spre deosebire de negarea Holocaustului, afirmațiile reclamantului potrivit cărora evenimentele din 1915 și anii următori nu constituiau un genocid nu au însemnat negarea unui fapt istoric clar stabilit. Reclamantul nu a pus sub semnul întrebării realitatea masacrelor și deportărilor în masă, ci numai caracterizarea lor juridică, asupra căreia nu exista un consens internațional. Era încă subiectul unei dezbateri aprinse. Acest lucru este demonstrat de o declarație făcută de Guvernul britanic cu aproximativ șase luni înainte de declarațiile reclamantului și un raport oferit membrilor Parlamentului britanic în 2012. Aceste evenimente nu sunt menționate în capitolele privind genocidul din manualele de drept public internațional și drept penal internațional și niciunul dintre comentariile referitoare la Convenția privind genocidul nu se referă la aceste evenimente ca „genocid” și nu le-a dat ca un exemplu de genocid. În acest context, orice încercare de a stabili o paralelă cu Holocaustul nu este convingătoare. Elementul care a făcut calificarea juridică a evenimentelor din 1915 și următori ani o temă atât de controversată a fost tocmai prezența sau absența intenției de a distruge, care este necesară pentru ca uciderea în masă să se încadreze în definiția legală a genocidului. Nu a fost stabilită nicio astfel de

intenție de către o instanță națională sau internațională, ceea ce nu este cazul Holocaustului, referitor la care Tribunalul Militar Internațional a stabilit o astfel de intenție, deși fără a folosi termenul de „genocid”.

107. Guvernul turc a mai susținut că reclamantul și-a exprimat pur și simplu opinia cu privire la această chestiune. Opiniile acestuia nu trebuie să fie supuse cenzurii doar pentru că autoritățile publice le privesc ca fiind nefondate, emoționale, fără valoare sau periculoase. Reclamantul nu a încercat să nege uciderea în masă a armenilor, să pună la îndoială suferința victimelor sau să își exprime disprețul la adresa acestora, să-i exonereze pe vinovați sau să aprobe acțiunile lor sau să justifice o politică pro-genocid.

108. Guvernul francez a afirmat că negarea genocidului înseamnă în sine o incitare la ură și la rasism, pentru că în practică instigă la un astfel de comportament sub acoperirea interogării faptelor istorice. Pentru a beneficia de protecție, în conformitate cu art. 10 al Convenției, dezbateră istorică trebuie să se străduiască să găsească adevărul, și nu să servească drept vehicul al instrumentării ideologice. Nu a fost cazul opiniilor care au manifestat o lipsă de autocritică și au ignorat în mod evident mărturiile persoanelor care au participat la evenimente și, prin urmare, nu au respectat metoda istorică; autorii acestora nu au fost mânați de un interes pentru dezbateră și pentru căutarea adevărului istoric. Astfel de declarații în legătură cu un genocid au ofensat amintirea și onoarea victimelor și cad în domeniul de aplicare al art. 17 din Convenție.

109. Asociația Elveția-Armenia a susținut că este clar că, în conformitate cu jurisprudența Curții, cererea poate fi respinsă în temeiul art. 17 din Convenție.

110. Federația Asociațiilor Turcești din Elveția de Limbă Franceză a susținut că este dificil de justificat recurgerea la art. 17 din Convenție în ceea ce privește declarațiile care neagă caracterizarea evenimentelor din 1915 și anii următori ca „genocid” pentru că, spre deosebire de negarea Holocaustului, astfel de afirmații nu au fost determinate de o intenție rasistă sau antidemocratică.

111. FIDH a susținut că, având în vedere efectele sale radicale și riscul aprecierilor subiective, art. 17 al Convenției trebuia aplicat cu cea mai mare prudență. Jurisprudența Curții cu privire la aplicabilitatea acestei prevederi în cazul unor declarații era inconsecventă și subiectul unor dezbateri intense. Asemenea chestiuni sunt astfel tratate mai bine în temeiul art. 10 § 2 al Convenției și al testului de proporționalitate.

112. LICRA a susținut că trivlizarea și negarea unui genocid reprezintă un afront la adresa demnității umane și a valorilor Convenției. Acest lucru poate fi observat în formularea art. 261 bis § 4 din Codul penal elvețian. Intenția a fost întotdeauna de a incita la ură sau, cel puțin, de a încălca demnitatea umană.

C. Aprecierea Curții

113. În *Ždanoka c. Letonia* [(GC), nr. 58278/00, § 99, CEDO 2006-IV], în urma trecerii în revistă a lucrărilor pregătitoare ale Convenției, Curtea a declarat că motivul pentru care a fost inclus art. 17 a fost posibilitatea ca o persoană sau un grup de persoane să încerce să se bazeze pe drepturile consacrate în Convenție pentru a obține dreptul de a desfășura activități destinate distrugerii acestor drepturi.

114. Cu toate acestea, art. 17 este aplicabil doar în mod excepțional și în cazuri extreme, așa cum a fost confirmat recent de către Curte [a se vedea *Paksas c. Lituania* (GC), nr. 34932/04, § 87 *in fine*, CEDO 2011 (extrase)]. Efectul său constă în anularea exercitării

dreptului din Convenție pe care reclamantul dorește să-l apere prin procesul în fața Curții. În cazurile referitoare la art. 10 al Convenției ar trebui să se recurgă la aceasta doar dacă este foarte clar că declarațiile contestate au căutat să deturneze acest articol de la scopul său real prin apelarea la dreptul la libertatea de exprimare pentru scopuri care sunt, în mod clar, contrare valorilor Convenției [a se vedea, ca exemple recente, *Hizb ut-Tahrir și alții c. Germaniei* (dec.), nr. 31098/08, §§ 73-74 și 78, 12 iunie 2012 și *Kasymakhunov și Saybatalov c. Russia*, nr. 26261/05 și 26377/06, §§ 106-13, 14 martie 2013].

115. Deoarece punctul decisiv, conform art. 17 – dacă declarațiile reclamantului au căutat să provoace ură sau violență și dacă, prin faptul că le-a făcut, el a încercat să se bazeze pe Convenție pentru a se angaja într-o activitate sau a efectua acte care vizează distrugerea drepturilor și libertăților stabilite de aceasta – nu este imediat clar și se suprapune cu întrebarea dacă interferența cu dreptul reclamantului la libertatea de exprimare a fost „necesară într-o societate democratică”, Curtea consideră că problema aplicabilității art. 17 trebuie să fie tratată în conexiune cu fondul plângerii reclamantului în temeiul art. 10 din Convenție.

III. Pretinsa încălcare a art. 10 din Convenție

116. Reclamantul consideră condamnarea sa penală și pedepsirea sa pentru faptul că a declarat public că genocidul armean nu a avut loc o încălcare a dreptului său la libertatea de exprimare. El s-a bazat pe art. 10 al Convenției, care prevede în părțile sale relevante:

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. (...)

2. Exercițarea acestor libertăți, ce comportă îndatoriri și responsabilități, poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

117. Nu a fost contestat faptul că, în acest caz, condamnarea și pedepsirea reclamantului, împreună cu ordinul de a plăti despăgubiri Asociației Elveția-Armenia a constituit o ingerință în exercitarea dreptului său la libertatea de exprimare. O astfel de ingerință ar încălca art. 10 din Convenție dacă nu îndeplinește cerințele celui de-al doilea paragraf. Cu toate acestea, Curtea va determina mai întâi dacă art. 16 din Convenție este aplicabil în cazul de față.

A. Art. 16 din Convenție

118. Prima întrebare căreia trebuie să i se răspundă este dacă, așa cum a sugerat guvernul elvețian, ingerința ar putea fi justificată în temeiul art. 16 din Convenție, datorită faptului că reclamantul era străin.

119. Art. 16 din Convenție prevede:

Nicio dispoziție a art. 10, 11 și 14 nu poate fi considerată ca interzicând Înaltelor Părți Contractante să impună restrângeri activității politice a străinilor.

120. Singurul caz în care Curtea a luat în considerare acest articol este *Piermont c. Franța* (27 aprilie 1995, § 64, seria A nr. 314), în care reclamantul, membră de naționalitate germană în Parlamentul European, a fost expulzată din Polinezia Franceză ca urmare a unui discurs susținut acolo. Curtea a afirmat că, întrucât doamna Piermont era cetățean al unui alt stat membru al Uniunii Europene și membră a Parlamentului European și, prin urmare, nu era un „străin”, art. 16 nu putea fi invocat împotriva sa.

121. Nu este cazul aici. Cu toate acestea, Curtea nu consideră că art. 16 poate justifica interferența în cazul de față. În raportul său din *Piermont*, fosta Comisie a menționat că acest articol reflectă o înțelegere depășită a dreptului internațional (a se vedea *Piermont c. Franța*, nr. 15773/89 și 15774/89, raportul Comisiei din 20 ianuarie 1994, nepublicat, § 58). La pct. 10 lit. c) din Recomandarea 799 (1977) privind drepturile politice și poziția străinilor, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a solicitat abrogarea sa. Articolul nu a fost niciodată aplicat de fosta Comisie sau de către Curte, iar utilizarea sa necondiționată în scopul de a restrânge posibilitatea străinilor de a-și exercita dreptul la libertatea de exprimare ar merge împotriva hotărârilor Curții în cazuri în care străinii au fost considerați îndreptățiți în a-și exercita acest drept fără vreo limitare în raport cu art. 16 (a se vedea *Women On Waves și alții c. Portugalia*, nr. 31276/05, §§ 28-44, 3 februarie 2009 și *Cox c. Turcia*, nr. 2933/03, §§ 27-45, 20 mai 2010). Într-adevăr, în *Cox* (citată mai sus, § 31), Curtea a subliniat în mod expres că, deoarece dreptul la libertatea de exprimare a fost garantat de art. 10 § 1 al Convenției „indiferent de frontiere”, nu se poate face nicio distincție în exercitarea sa între cetățeni și străini.

122. Având în vedere că acele clauze care permit interferența cu drepturi protejate de Convenție trebuie să fie interpretate în mod restrictiv [a se vedea, printre altele, *Vogt c. Germania*, 26 septembrie 1995, § 52, seria A nr. 323; *Rekvényi c. Ungaria* (GC), nr. 25390/94, § 42, CEDO 1999-III și *Stoll c. Elveția* (GC), nr. 69698/01, § 61, CEDO 2007-V], Curtea constată că art. 16 trebuie interpretat ca aplicabil doar pentru autorizarea restricțiilor privind „activități” care afectează în mod direct procesul politic. Deoarece nu este cazul, guvernul elvețian nu poate apela la acesta.

123. În concluzie, art. 16 din Convenție nu a autorizat autorităților elvețiene să restrângă exercitarea de către reclamant a dreptului la libertatea de exprimare în acest caz.

124. Pentru a fi justificată în temeiul art. 10 § 2 al Convenției, o ingerință în dreptul la libertatea de exprimare trebuie să fi fost „prevăzută de lege”, să aibă unul sau mai multe dintre scopurile legitime stabilite în acel alineat și să fie „necesară într-o societate democratică” pentru a atinge acest scop sau scopuri. Curtea va examina aceste puncte pe rând.

1. Legalitatea ingerinței

(a) Hotărârea Camerei

125. Camera, ținând seama de modul în care Curtea Federală Elvețiană a interpretat art. 261 bis § 4 din Codul penal elvețian în cazul de față, a constatat că precizia termenului „un genocid” în acest articol ar putea fi pusă la îndoială. Totuși a continuat, arătând că reclamantul, fiind avocat și un politician bine informat, ar fi putut presupune că declarațiile sale ar putea duce la răspunderea penală, deoarece Consiliul Național Elvețian a recunoscut genocidul armean și deoarece reclamantul a recunoscut mai târziu că atunci când a făcut declarațiile sale a fost conștient de faptul că negarea publică a genocidului a fost incriminată în Elveția. Prin urmare, reclamantul nu ar fi putut „să ignore faptul că, prin descrierea genocidului armean drept o «minciună internațională», era susceptibil să se confrunte cu o

sanctiune penală pe teritoriul elvețian” (a se vedea parag. 71 din hotărârea Camerei). Interferența cu dreptul său la libertatea de exprimare ar putea fi, prin urmare, considerată ca fiind „prevăzută de lege”.

(b) Susțineri în fața Marii Camere

(i) Părțile

126. Reclamantul nu a făcut întâmpinări în acest sens în temeiul art. 10 al Convenției; el l-a invocat însă prin referire la art. 7 (a se vedea parag. 286 de mai jos).

127. Guvernul elvețian s-a referit la circumstanțele care au condus la adoptarea art. 261 bis § 4 din Codul penal elvețian în forma sa actuală. Potrivit acestuia, aceste circumstanțe au arătat că în elaborarea articolului, legiuitorul elvețian a definit în mod clar domeniul de aplicare intenționat. Cazul precedent, în care articolul a fost aplicat unor declarații referitoare la evenimentele din 1915 și următorii ani – care a rezultat în hotărârea din 14 septembrie 2001 a Judecătorei Bern-Laupen – a lăsat deschisă întrebarea dacă masacrele și atrocitățile împotriva poporului armean trebuie să fie caracterizate drept genocid. Guvernul elvețian a indicat de asemenea că art. 261 bis § 4 stabilește ca infracțiune negarea atât a genocidului, cât și a crimelor împotriva umanității, adăugând că este indiscutabil că atrocitățile împotriva armenilor au fost astfel de crime. Pe această bază, a concluzionat că articolul respectiv a fost formulat cu suficientă precizie.

(c) Evaluarea Curții

130. Nu a fost contestat faptul că ingerința în dreptul reclamantului la libertatea de exprimare a avut o bază legală în dreptul elvețian – art. 261 bis § 4 din Codul penal (a se vedea parag. 32 de mai sus) și că legea respectivă a fost accesibilă. Argumentele părților și ale terților s-au limitat la întrebarea dacă această lege era suficient de previzibilă în sensul art. 10 § 2 al Convenției.

(i) Principii generale

131. În primul caz în care a trebuit să definească semnificația expresiei „prevăzută de lege” din art. 10 § 2 al Convenției, *The Sunday Times c. Regatul Unit* (nr. 1) (26 aprilie 1979, §§ 48-49, seria A nr. 30), Curtea a statuat că, printre altele, aceasta implică o cerință a previzibilității. O normă nu poate fi privită ca „lege” decât dacă a fost formulată cu suficientă precizie pentru a permite persoanei în cauză să-și reglementeze comportamentul: ar trebui să fie capabil(ă) – cu consiliere adecvată, dacă este cazul – să prevadă, la un nivel rezonabil pentru circumstanțele date, consecințele pe care le-ar putea avea o anumită acțiune. Cu toate acestea, Curtea a adăugat că aceste consecințe nu trebuie să fie previzibile cu certitudine absolută, deoarece experiența a demonstrat că aceasta nu este posibil.

133. Chiar și în cazurile în care ingerința în dreptul reclamantilor la libertatea de exprimare a luat forma unei „sanctiuni” penale, Curtea a recunoscut imposibilitatea de a atinge o precizie absolută în redactarea legilor, în special în domeniile în care situația se schimbă în funcție de opinia dominantă a societății și a acceptat că nevoia de a evita rigiditatea și de a ține pasul cu schimbarea circumstanțelor înseamnă că multe legi sunt formulate în termeni vagi, într-o oarecare măsură și interpretarea și aplicarea lor sunt chestiuni de practică (a se vedea, printre altele, *Müller și alții c. Elveția*, 24 May 1988, § 29, Seria A nr. 133; *Tammer c. Estonia*, nr. 41205/98, § 37, CEDO 2001-I; și *Chauvy și alții c. Franța*, nr. 64915/01, § 43, CEDO 2004-VI).

136. În examinarea acestor aspecte în cazul de față, Curtea are în vedere că, potrivit jurisprudenței sale consacrate, în cadrul unei proceduri care are ca obiect o cerere individuală

în temeiul art. 34 al Convenției, sarcina sa nu constă în analiza în abstract a dreptului intern, ci în a determina dacă modul în care a fost aplicat acesta reclamantului a dat naștere la o încălcare a Convenției [a se vedea, printre altele, *Golder c. Regatul Unit*, 21 februarie 1975, § 39 *in fine*, seria A nr. 18; *Minelli c. Elveția*, 25 martie 1983, § 35, seria A nr. 62 și *Von Hannover c. Germania* (nr. 2) (GC), nr. 40660/08 și 60641/08, § 116, CEDO 2012].

(ii) Aplicarea acestor principii în cazul de față

137. Rezultă din principiile de mai sus că problema principală în acest caz nu este dacă art. 261 bis § 4 din Codul penal elvețian este în principiu suficient de previzibil în aplicarea sa, în particular, în utilizarea termenului „un genocid”, ci dacă, atunci când a făcut declarațiile datorită cărora a fost condamnat, reclamantul știa sau ar fi trebuit să știe – după ce a avut consultanță juridică, dacă era cazul – că aceste declarații l-ar putea face răspunzător penal în temeiul acestei dispoziții.

138. Judecătoria regională Lausanne și Curtea Federală au constatat, pe baza înregistrărilor interviurilor reclamantului cu autoritățile de urmărire penală, că acesta știa că, Consiliul Național Elvețian a recunoscut evenimentele din 1915 și anii următori ca genocid și a acționat din dorința de a-l ajuta să „remedieze eroarea” (a se vedea parag. 22 și 26 de mai sus). Având în vedere acest lucru, precum și modul de redactare a art. 261 bis § 4 din Codul penal elvețian – în special în lumina istoriei redactării sale [a se vedea parag. 33-38 de mai sus și, *mutatis mutandis*, *Olsson c. Suedia* (nr. 1), 24 martie 1988, § 62, seria A nr. 130] – Curtea constată că reclamantul, în ciuda protestelor sale, putea în mod rezonabil să prevadă că declarațiile sale cu privire la aceste evenimente ar putea conduce la răspundere penală în temeiul legii. Faptul că o urmărire penală anterioară în legătură cu declarații similare a avut ca rezultat o achitare nu schimbă această situație, mai ales ținând cont de faptul că Judecătoria Regională Bern-Laupen a decis achitarea deoarece a constatat că acuzatul nu a acționat cu un motiv rasist – situație care ar putea varia de la caz la caz, în funcție de persoana în cauză și de conținutul exact al afirmațiilor sale – în același timp lăsând deschisă întrebarea dacă evenimentele din 1915 și anii următori pot fi considerate ca fiind „un genocid” în sensul art. 261 bis § 4 (a se vedea parag. 44 de mai sus). Solicitantul ar fi putut afla acest lucru obținând consultanță juridică adecvată. Este adevărat că, în lipsa unei jurisprudențe mai ample în această privință, nu a fost foarte clar modul în care instanțele elvețiene ar stabili dacă aceste evenimente sunt „un genocid” în sensul art. 261 bis § 4 într-un caz ulterior. Totuși, aceste instanțe nu pot fi învinovățite pentru această stare de fapt, care a fost creată, după toate aparențele, datorită faptului că acestea nu au avut adesea ocazia să se confrunte cu fapte precum cele comise de reclamant (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Soros c. Franța*, nr. 50425/06, § 58, 6 octombrie 2011). Abordarea lor în cazul reclamantului era de așteptat, în special în lumina adoptării între timp, de către Consiliul Național Elvețian, a moțiunii de recunoaștere a evenimentelor din 1915 și anii următori ca genocid (a se vedea parag. 48-50 de mai sus). Această abordare nu a reprezentat o schimbare bruscă și neprevăzută a jurisprudenței (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Jorgic c. Germania*, nr. 74613/01, §§ 109-13, CEDO 2007-III și, prin contrast, *Pessino c. Franța*, nr. 40403/02, §§ 34-36, 10 octombrie 2006) și nu poate fi considerată o extindere a domeniului de aplicare a unei legi penale prin analogie (prin contrast, *Karademirci și alții c. Turcia*, nr. 37096/97 și 37101/97, § 42, CEDO 2005-I).

2. Scopul legitim

(a) Hotărârea Camerei

141. Camera a admis că ingerința în dreptul reclamantului la libertatea de exprimare a intenționat să protejeze „drepturile altora”, și anume onoarea rudelor victimelor atrocităților

comise de Imperiul Otoman împotriva poporului armean începând cu anul 1915. Cu toate acestea, a constatat că afirmația guvernului elvețian, potrivit căreia declarațiile reclamantului ar fi reprezentat, în plus, un risc serios pentru ordinea publică nu a fost suficient justificată.

(b) Susțineri în fața Marii Camere

(i) Părțile

142. Reclamantul nu a abordat în mod specific acest aspect în observațiile sale.

143. Guvernul elvețian a susținut că ingerința în dreptul reclamantului la libertatea de exprimare a căutat să protejeze drepturile celorlalți: victimele evenimentelor din 1915 și anii următori și urmașii acestora. Opiniile reclamantului erau o amenințare la adresa identității comunității armenilor. Ingerința a urmărit de asemenea să protejeze ordinea publică. La 24 iulie 2004, reclamantul s-a adresat unei adunări din Lausanne pentru sărbătorirea Tratatului de la Lausanne, la care au participat cca 2000 de persoane din Elveția și din străinătate și care prezentase un anumit risc pentru că a coincis cu o altă adunare. Guvernul elvețian a subliniat de asemenea că locul art. 261 bis în Codul penal elvețian este în capitolul despre „infracțiuni contra păcii publice” și că, potrivit jurisprudenței Curții Federale a Elveției, scopul articolului nu este doar de a proteja membrii unui anumit grup etnic sau religios, ci și de a menține ordinea publică. Acest lucru a fost evidențiat și de obligațiile Elveției în temeiul art. 4 lit. b) al CEDR și al art. 20 § 2 al PIDCP, așa cum sunt ele interpretate de Comitetul ONU pentru Drepturile Omului.

(c) Evaluarea Curții

145. Guvernul elvețian a susținut că ingerința în dreptul reclamantului la libertatea de exprimare a căutat să atingă două dintre scopurile legitime potrivit art. 10 § 2 din Convenție: „prevenirea tulburărilor” și „protecția (...) drepturilor altora”. Curtea va aborda fiecare dintre aceste argumente pe rând.

151. Având în vedere faptul că termenii în discuție au fost utilizați în contextul unui tratat pentru protecția efectivă a drepturilor individuale ale omului [a se vedea *Saadi c. Regatul Unit* (GC), nr. 13229/03, § 62, CEDO 2008], că dispozițiile cum ar fi art. 10 § 2, care permit ingerința în drepturile din Convenție, trebuie să fie interpretate în mod restrictiv (a se vedea, printre altele, *Vogt*, § 52; *Rekvenyi*, § 42 și mai ales *Stoll*, § 61, toate citate anterior) și că, mai general, excepțiile de la o regulă generală nu pot fi interpretate în sens larg (a se vedea *Witold Litwa*, citat mai sus, § 59), Curtea constată că, din moment ce cuvintele folosite în textul în limba engleză par să aibă doar un sens restrâns, expresiile „the prevention of disorder” și „la défense de l’ordre” în textele în engleză și, respectiv, franceză ale art. 10 § 2 pot fi reconciliate cel mai bine dacă li se dă sensul mai puțin extins.

152. Argumentele guvernului elvețian referitoare la locul art. 261 bis în Codul penal elvețian și la interesele juridice pe care este destinat să le protejeze, în conformitate cu legislația elvețiană, se referă la sensul mai larg și sunt, prin urmare, de relevanță redusă în contextul actual. Ceea ce trebuie mai degrabă demonstrat este că declarațiile reclamantului puteau conduce sau au condus la dezordine – de exemplu, sub forma unor tulburări publice – și că, prin penalizarea lor, autoritățile elvețiene au avut aceasta în minte.

153. Cu toate acestea, singurul argument pe care guvernul elvețian l-a invocat în susținerea afirmației lor că aceasta este situația a fost referirea la două adunări opozante care au avut loc la Lausanne pe 24 iulie 2004 – cu aproximativ un an înainte de evenimentele legate de care a fost condamnat reclamantul – și participarea reclamantului la unul dintre ele ca vorbitor. Guvernul elvețian nu a furnizat niciun detaliu în această privință și nu există nicio dovadă că

au avut loc confruntări la aceste adunări (prin contrast, *mutatis mutandis*, *Plattform „Ärzte für das Leben” c. Austria*, 21 iunie 1988, §§ 12-13, 19 și 37-38, Seria A nr. 139, și *Chorherr c. Austria*, 25 august 1993, §§ 7-8 și 28, Seria A nr. 266-B). Mai important, niciunul dintre aceste aspecte nu a fost menționat de instanțele elvețiene în deciziile lor în cauza penală împotriva reclamantului, cauză care a fost deschisă în urma unei plângeri din partea Asociației Elveția-Armenia, și nu prin auto-sesizarea autorităților publice (a se vedea parag. 17 de mai sus). În final, nu există dovezi că la momentul evenimentelor publice în cadrul cărora reclamantul și-a făcut declarațiile autoritățile elvețiene au perceput aceste evenimente ca fiind susceptibile de a provoca tulburări publice și au încercat să le reglementeze pe această bază. Și nu există nicio dovadă că, în ciuda prezenței comunităților armenice și turcești în Elveția, acest tip de declarații ar risca declanșarea unor tensiuni grave și ar da naștere la ciocniri (prin contrast, *Castells c. Spania*, 23 aprilie 1992, § 39, Seria A nr. 236).

154. Prin urmare, Curtea nu este convinsă că ingerința în dreptul reclamantului la libertatea de exprimare a urmărit „prevenirea tulburărilor”.

(ii) „(P)rotejarea (...) drepturilor altora”

155. În ceea ce privește acest scop legitim, trebuie făcută o distincție între, pe de o parte, demnitatea victimelor decedate și supraviețuitoare ale evenimentelor din 1915 și anii următori și, pe de altă parte, demnitatea, și inclusiv identitatea armenilor din ziua de azi, ca descendenți ai acestora.

156. După cum Curtea Federală Elvețiană a afirmat la punctul 5.2. din hotărârea sa, mulți dintre urmașii victimelor evenimentelor din 1915 și anii următori – în special cei din diaspora armeană – își construiesc identitatea în jurul percepției că această comunitate a fost victimă a genocidului (a se vedea parag. 26 de mai sus). Având în vedere acestea, Curtea acceptă că interferența cu declarațiile reclamantului, în care el a negat că armenii au suferit un genocid, a avut scopul de a proteja această identitate și astfel demnitatea armenilor din ziua de azi. În același timp, nu se poate spune că prin contestarea calificării legale a evenimentelor reclamantul a pus victimele într-o lumină negativă, le-a afectat demnitatea sau le-a diminuat umanitatea. Reclamantul nu pare nici să fi îndreptat acuzația că ideea genocidului armean este o „minciună internațională” spre aceste persoane sau urmașii lor; termenii afirmațiilor sale arată că această acuzație era îndreptată mai degrabă către „imperialiștii” „Angliei, Franței și Rusiei țariste” și ai „[Statelor Unite ale Americii] și [Uniunii Europene]” (a se vedea parag. 13 de mai sus). Pe de altă parte, nu poate fi trecut cu vederea faptul că în declarațiile sale făcute în Köniz reclamantul s-a referit la armenii implicați în evenimente ca „instrumente” ale „puterilor imperialiste” și i-a acuzat de „comiterea de masacre asupra turcilor și musulmanilor” (a se vedea parag. 16 de mai sus). În aceste condiții, Curtea poate fi de acord că ingerința a fost, de asemenea, menită să protejeze demnitatea acestor persoane și astfel demnitatea urmașilor lor.

157. Ingerința în dreptul reclamantului la libertatea de exprimare poate fi astfel considerată ca având ca scop „protecția (...) drepturilor altora”. Rămâne de văzut dacă o „sanctiune” penală a fost „necesară într-o societate democratică”.

3. Necesitatea ingerinței într-o societate democratică

(a) Hotărârea Camerei

158. Camera, după ce a examinat declarațiile reclamantului în contextul în care au fost făcute și, având în vedere poziția reclamantului, a constatat că acestea au fost de „natură istorică, juridică și politică” și legate de o dezbatere de interes public, pe această bază a

concluzionat că marja de apreciere a autorităților elvețiene în ceea ce le privește a fost redusă. Camera a considerat problematic faptul că instanțele elvețiene s-au bazat pe noțiunea de „consens general” privind caracterizarea juridică a evenimentelor din 1915 și anii următori pentru a justifica condamnarea reclamantului. A afirmat în continuare că nu a existat niciun indiciu că declarațiile reclamantului au fost de natură să stârnească ură sau violență și a făcut o distincție între acestea și declarațiile care neagă Holocaustul pe baza faptului că ele nu au aceleași implicații și probabil nu ar avea aceleași repercusiuni. Camera a avut în vedere, de asemenea, evoluțiile recente de drept comparat și poziția Comitetului pentru Drepturile Omului al ONU. Pe această bază, și-a exprimat îndoiala că o nevoie socială presantă a făcut necesară condamnarea reclamantului. A luat în considerare și gravitatea sancțiunii aplicate reclamantului și a ajuns la concluzia că acea condamnare penală a sa și sentința nu au fost „necesare într-o societate democratică” pentru protecția onoarei și sentimentelor urmașilor victimelor evenimentelor din 1915 și anii următori.

(b) Susțineri în fața Marii Camere

(i) Părțile

(α) Reclamantul

159. Reclamantul a susținut că declarațiile sale au dreptul la o protecție sporită, în conformitate cu art. 10 din Convenție, deoarece au provocat dezbateri nu numai despre evenimentele din 1915 și anii următori, dar și despre corectitudinea incriminării opiniilor divergente cu privire la evenimente istorice controversate; ambele erau probleme de interes public. Impunerea unei sancțiuni penale din cauza acestor declarații a încercat să înăbușe această dezbatere și să împiedice prezentarea către public a unor interpretări diferite ale evenimentelor istorice și a creat în fapt o istoriografie oficială a suferinței armenilor din Imperiul Otoman. Acest lucru a fost antitetic dezbaterii libere și libertății de informare, care sunt esențiale într-o societate democratică. Reclamantul nu a negat evenimentele ca atare, ci doar caracterizarea lor drept genocid, în sensul acestui termen în dreptul internațional, în special având în vedere lipsa dovezilor privind intenția specifică a guvernului otoman de a distruge armenii ca grup. Afirmatia sa este susținută suplimentar de neaplicarea retroactivă a Convenției privind crima de genocid și faptul că evenimentele în cauză nu au fost recunoscute drept genocid de către o instanță competentă. Aceasta subliniază distincția între declarațiile sale și declarațiile care neagă Holocaustul, care se referă la fapte istorice concrete, și nu doar la clasificarea lor. Mai mult decât atât, Holocaustul a fost stabilit în mod clar de către o instanță internațională pe baza unor norme juridice clare, astfel încât faptele primare și caracterizarea lor juridică sunt acum imposibil de distins. Această Curte a acceptat incriminarea negării Holocaustului doar din cauza intențiilor anti-semite și antidemocratice ale celor implicați. Având în vedere climatul social în Europa zilelor noastre, negarea Holocaustului a fost un fenomen unic, capabil de a raționaliza infracțiuni similare și care reprezintă un semn de ură rasială. Prin contrast, nu a existat o istorie de persecuție a armenilor în Europa. În această privință, reclamantul a evidențiat o serie de caracteristici care, în opinia sa, disting Holocaustul de evenimentele din 1915 și anii următori și a afirmat că este o mare diferență între a recunoaște un eveniment ca genocid și a scoate în afara legii exprimarea unor opinii diferite în acest sens.

160. Reclamantul a susținut și că cercetarea istorică cu privire la evenimentele din 1915 și anii următori era în curs de desfășurare și că nu exista un consens între oamenii de știință în privința lor. Afirmatia autorităților elvețiene în acest sens este dezmințită de declarațiile

multor istorici și figuri politice eminente. Mai mult decât atât, în anul 2009, în urma medierii guvernului elvețian, guvernele armean și turc au convenit să înființeze o comisie mixtă pentru a cerceta documentele istorice și a formula recomandări; totuși aceasta nu a fost înființată ca urmare a eșecului parlamentelor respective de a ratifica acordul. Trebuie să se țină seama și de faptul că termenul de „genocid”, așa cum este el definit în dreptul internațional, nu corespunde pe deplin noțiunii concepute de Raphael Lemkin, ale cărui declarații în această privință arată că în construirea termenului s-a inspirat dintr-o gamă largă de evenimente istorice.

161. Reclamantul a susținut în continuare că declarațiile sale nu au reprezentat o opinie extremă și nu au afectat serios identitatea armenilor. El nu s-a exprimat într-o manieră care incită la ură sau promovează discriminarea rasială. Nu era prin urmare necesar ca declarațiile sale să fie incriminate în conformitate cu art. 4 din CERD. Refuzul său de a-și schimba punctul de vedere chiar și în fața concluziilor unei comisii neutre nu afectează acest lucru; ca avocat, nu putea fi de acord că o astfel de comisie ar putea înlocui instanța competentă prevăzută în art. VI din Convenția privind crima de genocid. Declarațiile sale nu au fost determinate de motive rasiste, ci de considerente juridice și istorice. Ca avocat, el a insistat asupra necesității de a adera la principiile de drept în definirea genocidului și a dezavuat utilizarea politică a termenului de către grupuri de interese. Convingerile sale, ca politician socialist, l-au determinat să acuze ceea ce el consideră puteri imperialiste, mai degrabă decât pe armeni, de răspândire a unei „minciuni internaționale”. Astfel, el nu a acuzat victimele de falsificarea istoriei, ci pur și simplu a subliniat că „problema armeană” în Imperiul Otoman a rămas o parte importantă a discursului hegemonic. Munca sa, ca istoric, l-a făcut să vadă că nu există un consens în rândul istoricilor cu privire la acest aspect. Contrar a ceea ce a fost hotărât de către autoritățile elvețiene, simpla mențiune a lui Talaat Pasha nu înseamnă că reclamantul susține fiecare act și discurs al acestuia.

162. Potrivit reclamantului, în măsura în care acestea au atins un subiect a cărui discuție a fost interzisă de legislația elvețiană, declarațiile sale au vizat o dispută internă din Elveția. Art. 261 bis din Codul penal era foarte controversat acolo, atrăgând critici chiar și din partea unui fost ministru al Justiției. La rândul lor, dezbaterile din Europa asupra caracterizării juridice a evenimentelor din 1915 și anii următori au arătat că aceasta a fost o chestiune de interes public nu numai în Turcia, ci și pe plan internațional, inclusiv în Elveția, în special din cauza preocupărilor comunității turce de acolo în această privință.

164. În sfârșit, reclamantul a arătat că în cazul a două persoane care au negat genocidul de la Srebrenica – care a avut loc mult mai recent și a fost recunoscut ca atare de către CIJ – autoritățile elvețiene au decis să nu depună plângere, constatând că aceste persoane nu au acționat cu un motiv rasist. Aceasta arată că art. 261 bis § 4 din Codul penal elvețian este aplicat într-un mod inegal și politizat.

(β) Guvernul elvețian

165. Guvernul elvețian a susținut că, în măsura în care Curtea Federală Elvețiană a constatat, la punctul 7 din hotărârea sa, că masacrele și deportările în masă ale armenilor din 1915 și anii următori au constituit crime împotriva umanității, a căror justificare intră și ea în sfera de aplicare a art. 261 bis § 4 din Codul penal elvețian, caracterizarea juridică a acestor evenimente are doar o relevanță limitată. În continuare Guvernul și-a exprimat dezacordul cu poziția Camerei, potrivit căreia reclamantul fusese condamnat doar pentru negarea caracterizării juridice a acestor evenimente. A arătat, în această privință, că reclamantul a susținut că armenii au fost agresori ai poporului turc și că utilizarea termenului de „genocid”

pentru a descrie atrocitățile împotriva lor a fost o „minciună internațională” și a afirmat că este un susținător al lui Talaat Pasha, un protagonist al acestor evenimente. Prin urmare, opiniile sale nu au fost limitate la contestarea caracterizării juridice a evenimentelor. Descriind armenii ca agresori, el a căutat să justifice actele comise împotriva lor, într-un mod care este verosimil să încalce demnitatea victimelor și a rudelor acestora. Într-adevăr, potrivit Tribunalului Federal Elvețian, declarațiile reclamantului au reprezentat o amenințare serioasă la identitatea membrilor comunității armenice, care s-a identificat în special prin istoria sa, marcată de evenimentele din 1915 și anii următori. Uităndu-se doar la urmărirea penală a reclamantului pentru negarea genocidului, Camera nu a ținut cont de acest context și de fermitatea cu care el a afirmat că nu-și va schimba niciodată părerea despre aceste evenimente.

166. Guvernul elvețian nu a fost de acord cu descrierea declarațiilor reclamantului de către Camera ca fiind de „natură istorică, juridică și politică” și, în consecință, cu hotărârea sa că marja de apreciere a autorităților naționale a fost redusă. În opinia sa, libertatea de dezbatere istorică se referă doar la declarații care privesc căutarea adevărului istoric și ale căror autori au căutat să dezbată în mod deschis și fără patimă, mai degrabă decât să declanșeze o controversă gratuită. Reclamantul a repetat de mai multe ori că nu își va schimba niciodată opinia și nu a dorit niciodată o dezbatere reală. Tonul declarațiilor sale a arătat că nu a urmat regulile de bază ale metodei istorice. În aceste condiții, trebuia să li se acorde autorităților o marjă largă de apreciere.

167. Declarațiile reclamantului nu au putut să beneficieze de gradul de protecție acordat în mod normal discursului politic, deoarece acestea nu au legătură cu politica internă elvețiană sau dezbaterile din cadrul societății elvețiene. El nu a încercat să conteste art. 261 bis din Codul penal elvețian sau să pună în discuție un alt aspect al vieții politice elvețiene, ci a vorbit pe o temă legată de politicile țării sale de origine. El nu a putut fi pus pe picior de egalitate cu o persoană care se exprimă într-o dezbatere de politică internă, pentru că acest lucru nu ar lua în considerare suficient scopul dreptului la libertatea de exprimare. Acest argument decurge și el din art. 16 din Convenție, potrivit căruia Înaltele Părți Contractante pot impune restricții asupra activității politice a străinilor. Menționând că declarațiile reclamantului se califică drept discurs politic, Camera a împiedicat Elveția să reacționeze la o dispută politică asupra căreia nu avea nicio influență, deși autoritățile elvețiene ar putea avea un interes legitim în asigurarea aplicării principiului că exercitarea dreptului la libertatea de exprimare aduce cu sine obligații și responsabilități.

168. Curtea Federală Elvețiană a constatat că nu a fost arbitrară determinarea de către autoritățile cantonale a existenței unui consens general privind caracterizarea juridică a atrocităților comise de Imperiul Otoman împotriva poporului armean. În respingerea argumentelor reclamantului, instanța a afirmat că un consens nu înseamnă unanimitate. Instanțele elvețiene nu au acceptat pur și simplu declarațiile politice în această privință, ci au examinat dacă punctele de vedere ale autorităților care au condus la aceste declarații au fost bazate pe pozițiile experților calificați sau pe rapoarte concludente și justificate și au analizat literatura de specialitate privind dreptul penal internațional și genocidul.

169. Trebuie să se țină seama de faptul că art. 261 bis § 4 din Codul penal elvețian nu a interzis simpla negare, banalizare sau justificare a unui genocid sau a unor crime împotriva umanității; a cerut în plus ca aceste acte să fie efectuate pe motive de rasă, origine etnică sau religie într-un mod care încalcă demnitatea umană. În cazul reclamantului, instanțele elvețiene au avut motive suficiente pentru a constata că declarațiile sale au fost motivate de rasism.

Acesta a căutat să apere actele comise împotriva armenilor și să-i acuze pe aceștia de astfel de acte și pe descendenții lor de falsificarea istoriei. Instanțele elvețiene nu pot fi prin urmare învinuite pentru constatarea că declarațiile reclamantului nu au fost destinate să contribuie la o dezbatere istorică. Prin constatarea că reclamantul nu a exprimat disprețul pentru victimele evenimentelor din 1915 și anii următori, Camera a deviat de la constatările de fapt făcute de instanțele naționale, acționând ca o a patra instanță și a evaluat declarațiile separat, fără a le pune în contextul adecvat. Încăpățânarea reclamantului arată că ideile sale nu sunt rodul cercetării istorice; ele amenință valorile care stau la baza luptei împotriva rasismului și intoleranței, au încălcat drepturile rudelor victimelor și sunt incompatibile cu valorile Convenției. Aceste considerații sunt relevante nu numai în contextul art. 17, dar și în cel al art. 10 § 2 și cer ca o marjă largă de apreciere să fie acordată instanțelor și autorităților naționale.

171. Fără să dorească să conteste caracterul unic al Holocaustului, guvernul elvețian a considerat că trebuie acordată Înalțelor Părți Contractante o marjă de manevră în eforturile lor de a contracara negarea altor genociduri sau crime împotriva umanității. În orice caz, acuzarea victimelor de falsificarea istoriei a fost una dintre cele mai grave forme de discriminare rasială.

172. În sfârșit, guvernul elvețian a susținut că pedeapsa aplicată reclamantului nu a fost prea dură, din moment ce nu l-a împiedicat să-și exprime opiniile în public și din moment ce el nu a contribuit la discutarea problemelor care afectează viața comunității.

(ii) Terții

(β) Guvernul armean

177. Guvernul armean a susținut că art. 261 bis din Codul penal elvețian, care se bazează pe art. 20 din PIDCP și art. 4 din CERD este compatibil cu Convenția, deoarece incriminează doar declarații făcute cu intenția de a trezi resentimente rasiale sau susceptibile de a avea consecințe sociale periculoase. În conformitate cu jurisprudența Curții, legile împotriva discursului urii trebuie să ia în considerare dacă declarațiile în cauză sunt de un interes public real, ceea ce nu a fost cazul reclamantului. Acesta a fost un negaționist al genocidului incorigibil, care nu a oferit niciun raționament și nicio validare științifică în sprijinul declarațiilor sale grosolane și ofensatoare în mod gratuit. Concluzia Camerei, că aceste declarații – care nu au fost decât o insultă motivată rasial la adresa armenilor și o invitație pentru turci de a-i crede mincinoși pe aceștia – au fost de natură istorică, juridică și politică este extrem de neinformată. Prin urmare, instanțele elvețiene au avut marja obișnuită de apreciere pentru a decide dacă declarațiile ar putea afecta armonia socială prin încălcarea demnității armenilor. Declarațiile nu au făcut parte dintr-o dezbatere istorică adevărată și aparenta sugestie a Camerei că nu poate exista niciun adevăr obiectiv în cercetarea istorică este un nonsens, pentru că atrocitățile comise împotriva armenilor au fost mult prea reale. Distincția între genocidul armean și Holocaust, pe baza afirmațiilor făcute de negaționiștii Holocaustului, care se referă uneori la fapte foarte precise, că există o bază legală bine definită pentru calificarea crimelor naziste și că Holocaustul a fost stabilit de către o instanță internațională, a fost detestabilă și a încercat să prezinte Holocaustul ca singurul genocid modern ce poate fi clar dovedit. Contrar a ceea ce a fost sugerat de către Cameră, intenția genocidară nu a fost dificil de dovedit, în condițiile în care ea constituie o deducție evidentă pe baza probelor sau a fost admisă de către autori. Masacrele și deportările în masă ale armenilor în 1915 și în anii următori au constituit în mod clar un genocid. Descriindu-le ca simple „tragedii”, Camera a insultat toți armenii. La fel cum negarea Holocaustului a fost principalul motor al anti-semitismului, negarea genocidului armean a fost principalul motor al

anti-armenianismului; așa a funcționat negarea genocidelor. Invocarea de către Cameră a pozițiilor Spaniei și a Franței și a punctelor de vedere ale Comitetului pentru Drepturile Omului al ONU a fost eronată, deoarece există diferențe serioase între acestea și art. 261 bis din Codul penal elvețian.

178. Viciul real al hotărârii Camerei este că a fost văzută de negaționiștii genocidului drept conferind autoritate afirmației că există îndoieli cu privire la realitatea genocidului armean. Ca o curte pentru drepturile omului să trimită un astfel de mesaj a fost profund dureros și nedrept. Acesta a fost bazat pe dovezi greșite sau înșelătoare oferite de către reclamant cu privire la această chestiune, despre care nu poate exista nicio îndoială. Există un consens științific larg despre acest lucru, iar cei care îl negau au fost în mare parte istorici fără calificări juridice și cu o slabă înțelegere a modului în care intenția genocidară poate fi dovedită în conformitate cu dreptul internațional; mulți dintre aceștia au fost, de asemenea, în solda guvernului turc. În acest context, guvernul armean face referire la o serie de anchete, analize, rapoarte, acte de recunoaștere oficială și alte dovezi.

(γ) Guvernul francez

179. Guvernul francez a susținut că Statele trebuie să fie în măsură să recurgă la sancțiuni penale pentru a răspunde rasismului și negaționismului într-o manieră suficient de descurajatoare. Atunci când dreptul la libertatea de exprimare este exercitat într-un mod care amenință principiile de bază ale unei societăți democratice, legiuitorul trebuie să fie în măsură să reacționeze prin stabilirea de sancțiuni penale. Acest lucru a fost confirmat de pozițiile adoptate de ECRI și de art. 1 § 1 lit. c) din Decizia-Cadru a UE 2008/913/JAI. Negarea genocidului a fost un program de falsificare care tinde să promoveze intoleranța. Având în vedere amenințarea pe care o implică, legile care o incriminează sunt în conformitate cu art. 10 din Convenție. Aceste legi nu au căutat să înăbușească dezbaterile sau cercetarea istorică, ci să combată declarațiile negaționiste care au dus la consecințe dăunătoare. Aplicarea lor în cazuri adecvate este în marja de apreciere a instanțelor naționale. Scopul acestei marje de apreciere a fost de a permite Înaltelor Părți Contractante să combată un astfel de comportament chiar și în absența unui consens general cu privire la această temă.

(η) Asociația Turcă pentru Drepturile Omului, Centrul pentru Adevăr, Dreptate, Memorie și Institutul Internațional pentru Studiul Genocidului și Drepturilor Omului

186. Asociația Turcă pentru Drepturile Omului, Centrul pentru Adevăr, Dreptate, Memorie și Institutul Internațional pentru Studiul Genocidului și Drepturilor Omului, care au prezentat observații comune au susținut că acel comportament pentru care reclamantul a fost condamnat a reprezentat o incitare la discriminare, nu doar o negare a genocidului. A contestat de asemenea constatarea Camerei că reclamantul a negat numai caracterizarea legală a evenimentelor din 1915 și anii următori, arătând că Judecătoria Regională Lausanne a constatat că acesta a încercat să justifice masacrele și a descris armenii ca „agresori” și „trădători” și că însăși Camera a menționat că el a pretins a fi un susținător al lui Talaat Pasha. A afirmat de asemenea că reclamantul a ales în mod deliberat locurile în care a făcut declarațiile. Cu toate acestea, factorul care a demonstrat cel mai clar motivele rasiste ale reclamantului a fost poziția sa de conducere în Comitetul Talaat Pasha, condamnat de Parlamentul European ca fiind „xenofob și rasist”. Toate acestea trebuie să fie văzute mai ales în contextul turc, nu elvețian și prin efectul lor asupra minorității armene din Turcia. Reclamantul a fost condamnat în Turcia, în așa-numitele procese Ergenekon, *inter alia* în legătură cu activitățile sale în cadrul Comitetului Talaat Pasha, creat, potrivit Curții de Apel din Istanbul, în scopul

de a „infirma susținerile privind genocidul armean” și ca parte dintr-o organizație „naționalistă” și „șovină”, care a stârnit ură și dușmănie între popoare. În fapt, caracterizarea ideii că evenimentele din 1915 și anii următori au constituit un genocid ca „minciună” ar putea fi legată de asasinarea, în ianuarie 2007, a jurnalistului turco-armean Hrant Dink, instigată de grupurile ultranaționaliste turcești.

(θ) FIDH

189. FIDH a susținut că acest caz a scos în evidență conflictul dintre necesitatea de a asigura libertatea de exprimare și dezbateri, în special cu privire la teme istorice și importanța combaterii discursului urii, mai ales când acesta ia forma negaționismului. Ambele sunt la fel de importante în temeiul Convenției. Jurisprudența recentă a Curții în acest domeniu este oarecum inconsecventă și are nevoie de clarificare din partea Marii Camere, care trebuie să stabilească principii clare și să găsească un echilibru adecvat între aceste valori concurente. În acest sens, Marea Cameră are de clarificat trei chestiuni. În primul rând, niciuna dintre aceste valori nu câștigă automat. În al doilea rând, libertatea de exprimare este principiul și restrângerea acesteia este excepția. În al treilea rând, în acest domeniu există rar ocazia de a oferi Înalțelor Părți Contractante o marjă de apreciere.

190. FIDH a criticat Camera pentru acceptarea fără nicio ezitare a noțiunii că declarațiile care neagă faptul că evenimentele din 1915 și anii următori au fost un genocid nu pot, prin ele însele, să încurajeze ura sau violența împotriva armenilor. În opinia sa, problema este mult mai nuanțată și poate fi rezolvată numai pe baza unei examinări atente a contextului în care au fost făcute declarațiile. În Turcia, un astfel de negaționism ar putea, având în vedere atmosfera predominantă, duce la ură și violență; acest lucru a fost confirmat de mai multe cazuri în fața Curții. În timp ce contextul care a contat cel mai mult a fost cel al țării în care au fost făcute declarațiile, date fiind noile mijloace de comunicare și capacitatea lor de a da unor astfel de declarații un impact global, Curtea nu poate evita luarea în considerare a unui context mult mai larg.

191. FIDH pune în discuție distincția făcută de Cameră între declarațiile referitoare la caracterizarea juridică a evenimentelor din 1915 și anii următori și declarațiile care neagă Holocaustul pe baza faptului că acesta din urmă, spre deosebire de primele, a fost stabilit clar [ca genocid] de către o curte internațională. Această abordare nu oferă, în opinia sa, un criteriu adecvat, deoarece este oarecum înșelător să fie detașată realitatea istorică a evenimentelor de caracterizarea lor juridică. Mai mult decât atât, ea implică riscul de a crea o „ierarhie a genocidurilor”, deoarece recunoașterea judiciară a unui genocid depinde de mulți factori istorici. Pe de altă parte, recunoașterea judiciară nu trebuie să excludă discuția ulterioară cu privire la un genocid. O modalitate mult mai bună de a trata această problemă – și care ar evita tratarea Holocaustului ca un caz special și ar duce la rezultate mult mai previzibile – este de a se concentra asupra întrebării dacă declarațiile în cauză au avut scopul de a incita la ură sau discriminare și a constata că penalizarea lor poate fi justificată nu pentru că sunt o simplă negare a unui fapt istoric, ci pentru că au fost conduse de o astfel de intenție, care a fost de multe ori centrală pentru cauza negaționistă. Acest lucru a fost demonstrat de jurisprudența referitoare la negarea Holocaustului, în cazul căreia o astfel de intenție a fost aproape irefutabil prezumată și a fost baza reală pentru refuzul de a proteja astfel de declarații prin Convenție. Este foarte probabil că astfel de intenții stau la baza negării genocidului armean, care a fost adesea determinată de dorința de a reabilita regimul otoman al perioadei sau de a justifica actele care au avut loc. Dar aceasta trebuie să fie determinat de Curte de la caz la caz.

(i) LICRA

192. LICRA a susținut că incriminarea negării genocidelor nu numai că este compatibilă cu libertatea de exprimare, ci este necesară în cadrul sistemului european de protecție a drepturilor omului. S-a referit în acest sens în special la art. 6 § 1 din Protocolul Adițional la Convenția privind criminalitatea informatică.

(κ) Centrul pentru protecție internațională

193. Centrul pentru Protecție Internațională a susținut că declarațiile referitoare la identitatea națională cer ca autorităților naționale să le fie oferită o marjă mai largă de apreciere. Trebuie ținut seama în acest context de faptul că diaspora armeană a apărut în mare parte ca urmare a evenimentelor din 1915 și anii următori. Testul adecvat este dacă declarațiile au contribuit la dezbateră publică sau au fost, dimpotrivă, ofensatoare în mod gratuit, ceea ce poate fi determinat numai pe baza unei examinări ample a declarațiilor și a contextului lor. O declarație poate fi considerată juridică sau istorică numai în cazul în care a contribuit într-adevăr la dezbateră în cauză și nu poate să se ascundă în spatele numelui de expresie politică dacă, de fapt, a fost un discurs al urii. O evaluare contextuală este de asemenea necesară pentru a aprecia dacă o declarație a avut scopuri distructive și necesită aplicarea art. 17 din Convenție. Folosirea cuvântului „minciună” a fost de o importanță deosebită în această privință, deoarece a pus în discuție integritatea victimelor și a urmașilor lor, a încercat să redefinească evenimentele pe care aceștia le-au trăit ca ceva mult mai puțin grav și a încercat să transforme victimele în criminali responsabili în cele din urmă pentru soarta lor.

(λ) Grup de universitari francezi și belgieni

195. Grupul de universitari francezi și belgieni a susținut că discursul urii nu este limitat la declarații care instigă în mod deschis la violență; negarea sau justificarea genocidului intră de asemenea în această categorie. Factorii care trebuie luați în considerare în acest sens includ natura declarației, văzută în contextul său real, care nu este limitat la sensul literal sau cel invocat de autorul său. Ceea ce contează în cele din urmă este sensul ce poate fi atribuit declarației, luată în ansamblu, de către un membru rezonabil al publicului. Aceasta decurge din jurisprudența instanțelor germane în astfel de cazuri și criteriile stabilite de Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării Rasiale. O declarație poate beneficia de protecția conferită cercetării istorice numai dacă autorul său a acționat în conformitate cu metodele de cercetare relevante. În ceea ce privește declarațiile politice virulente, în conformitate cu jurisprudența Curții, acestora pare să le fie oferit un grad sporit de protecție numai dacă se referă la controverse interne. În orice caz, discursul urii nu poate beneficia de protecția acordată discursului politic. Acest lucru a fost confirmat de incriminarea discursului urii în dreptul internațional și european, care a fost văzută ca necesară în lupta pentru pace și dreptate și împotriva discriminării, rasismului și xenofobiei. Instrumentele internaționale aplicabile nu diferențiază în acest sens între genocid, crime împotriva umanității și crime de război și au lăsat la latitudinea Statelor să stabilească modul în care acestea trebuie să fie demonstrate. În particular, aceste instrumente nu leagă neapărat posibilitatea de a incrimina negarea unor astfel de infracțiuni de recunoașterea lor oficială de către o instanță internațională, ceea ce este în acord cu principiul complementarității care stă la baza activității TPI, sub autoritatea căruia a devenit o chestiune de principiu pentru instanțele naționale să pedepsească crimele internaționale.

(c) Aprecierea Curții

(i) Principii generale

(α) Privind aplicarea cerinței art. 10 § 2 al Convenției ca o ingerință să fie „necesară într-o societate democratică”

196. Principiile generale pentru a evalua dacă o ingerință în exercitarea dreptului la libertatea de exprimare este „necesară într-o societate democratică” în sensul art. 10 § 2 din Convenție sunt bine stabilite în jurisprudența Curții. După cum observă Camera, acestea au fost recent reafirmate în *Mouvement raëlien suisse c. Elveția* [(GC), nr. 16354/06, § 48, CEDO 2012] și *Animal Defenders International c. Regatul Unit* [(GC), nr. 48876/08, § 100, CEDO 2013] și pot fi rezumate astfel:

(i) Libertatea de exprimare este unul dintre fundamentele esențiale ale unei societăți democratice și una dintre condițiile de bază pentru progresul acesteia și pentru împlinirea fiecărui individ. Potrivit dispozițiilor art. 10 § 2, se aplică nu numai „informației” sau „ideilor” care sunt primite în mod favorabil sau privite ca fiind inofensive sau indiferente, dar și celor care offensează, șochează sau deranjează. Acestea sunt cerințele pluralismului, toleranței și spiritului deschis, fără de care nu există „societate democratică”. După cum este prevăzut în art. 10, această libertate este supusă unor excepții, dar acestea trebuie să fie interpretate în mod strict și necesitatea unor restricții trebuie stabilită în mod convingător.

(ii) Adjectivul „necesar” din art. 10 § 2 presupune existența unei nevoi sociale prezente. Înaltele Părți Contractante au o marjă de apreciere în a evalua dacă există o astfel de necesitate, dar aceasta merge mână în mână cu supravegherea europeană, cuprinzând atât legea, cât și deciziile care o aplică, chiar și cele date de instanțe independente. Prin urmare, Curtea este abilitată să dea decizia finală dacă o „restricție” poate fi compatibilă cu libertatea de exprimare.

(β) Privind echilibrul dintre art. 10 și art. 8 din Convenție

198. Principiile generale aplicabile în cazurile în care dreptul la libertatea de exprimare, în conformitate cu art. 10 al Convenției, trebuie să fie pus în balanță cu dreptul la respectarea vieții private, în conformitate cu art. 8 din Convenție, au fost stabilite de către Marea Cameră a Curții în *Von Hannover c. Germania* (nr. 2) [(GC), nr. 40660/08 și 60641/08, §§ 104-07, CEDO 2012] și *Axel Springer AG c. Germania* [(GC), nr. 39954/08, §§ 85-88, 7 februarie 2012]. Acestea pot fi rezumate după cum urmează:

(i) În astfel de cazuri, rezultatul nu ar trebui să varieze în funcție de introducerea cererii în temeiul art. 8 de către persoana care a făcut obiectul declarației sau în temeiul art. 10 de către persoana care a făcut declarația, pentru că în principiu drepturile stabilite de aceste articole merită respect egal.

(ii) Jurisprudența relevantă a Curții

(α) Identitatea de grup și reputația strămoșilor

200. În *Aksu* (citată mai sus, §§ 58-61 și 81), Curtea a statuat, *inter alia*, că stereotiparea negativă a unui grup etnic poate, atunci când ajunge la un anumit nivel, să aibă un impact asupra simțului identitar al grupului și sentimentelor propriei valori și de încredere în sine ale membrilor săi. Le poate afecta astfel „viața privată” în sensul art. 8 § 1 din Convenție. Pe această bază, Curtea a constatat că procesul prin care o persoană de origine romă, care s-a simțit jignită de pasaje dintr-o carte și definițiile dintr-un dicționar din Turcia care se refereau la romi, a cerut reparații și a angajat acest Articol.

201. În *Putistin c. Ucraina* (nr. 16882/03, §§ 33 și 36-41, 21 noiembrie 2013), Curtea a admis că reputația unui strămoș ar putea în anumite împrejurări să afecteze „viața privată” și

identitatea unei persoane și astfel să intre în domeniul de aplicare al art. 8 § 1 din Convenție. Pe această bază, a constatat că un articol de ziar despre un meci de fotbal celebru din Kiev din timpul celui de-al doilea război mondial, care ar putea fi privit ca sugerând că tatăl decedat al domnului Putistin, un fotbalist cunoscut care luase parte la acel meci, a colaborat cu Gestapolul, a afectat drepturile domnului Putistin în conformitate cu art. 8 § 1, chiar dacă numai într-un mod indirect și marginal.

202. În *Jelševar și alții c. Slovenia* [(dec.), nr. 47318/07, § 37, 11 martie 2014], Curtea a admis de asemenea că un atac asupra reputației unui strămoș care vine sub forma unei opere de ficțiune literară poate afecta drepturile unei persoane în conformitate cu art. 8 § 1 din Convenție.

203. În *Dzhugashvili c. Rusia* [(dec.), nr. 41123/10, §§ 26-35, 9 decembrie 2014], Curtea a pornit de la premisa că două articole de ziar care discutau rolul istoric al bunicului reclamantului, Joseph Stalin, i-au afectat propriile drepturi în conformitate cu art. 8 § 1 din Convenție.

(γ) Negarea Holocaustului și alte declarații referitoare la crimele naziste

209. Fosta Comisie a avut de-a face cu un număr de cazuri în temeiul art. 10 din Convenție privind negarea Holocaustului și alte declarații referitoare la crimele naziste. A declarat toate aceste cereri inadmisibile [a se vedea *X. c. Republica Federală Germania*, nr. 9235/81, decizia Comisiei din 16 iulie 1982, Decizii și Rapoarte (DR) 29, p. 194; *T. c. Belgia*, nr. 9777/82, decizia Comisiei din 14 iulie 1983, DR 34, p. 158; *H., W., P. și K. c. Austria*, nr. 12774/87, decizia Comisiei din 12 octombrie 1989, DR 62, p. 216; *Ochensberger c. Austria*, nr. 21318/93, decizia Comisiei din 2 septembrie 1994, neraportat; *Walendy c. Germania*, nr. 21128/92, decizia Comisiei din 11 ianuarie 1995, DR 80-A, p. 94; *Remer c. Germania*, nr. 25096/94, decizia Comisiei din 6 septembrie 1995, DR 82-A, p. 117; *Honsik c. Austria*, nr. 25062/94, decizia Comisiei din 18 octombrie 1995, DR 83-A, p. 77; *Nationaldemokratische Partei Deutschlands Bezirksverband München-Oberbayern c. Germania*, nr. 25992/94, decizia Comisiei din 29 noiembrie 1995, DR 84-A, p. 149; *Rebhandl c. Austria*, nr. 24398/94, decizia Comisiei din 16 ianuarie 1996, neraportat; *Marais c. Franța*, nr. 31159/96, decizia Comisiei din 24 iunie 1996, DR 86-B, p. 184; *D.I. c. Germania*, nr. 26551/95, decizia Comisiei din 26 iunie 1996, neraportat și *Nachtmann c. Austria*, nr. 36773/97, decizia Comisiei din 09 septembrie 1998, neraportat]. În aceste cazuri, Comisia s-a confruntat cu declarații provenite aproape invariabil de la persoane care susțin puncte de vedere de tip nazist sau sunt legate de mișcările de inspirație nazistă, care pun la îndoială realitatea persecuției și exterminării a milioane de evrei în timpul regimului nazist și care susțin că Holocaustul a fost o „minciună inacceptabilă” și o „escrocherie sionistă”, creată ca mijloc de șantaj politic, neagă sau justifică existența lagărelor de concentrare sau susțin fie că în acele lagăre camerele de gazare nu au existat, fie că numărul de persoane ucise în ele este extrem de exagerat și imposibil din punct de vedere tehnic. Comisia, referindu-se frecvent la experiența istorică a statelor în cauză, a descris astfel de declarații ca atacuri asupra comunității evreiești și ca intrinsec legate de ideologia nazistă, care a fost antidemocratică și potrivnică drepturilor omului. Le-a privit ca incitând la ură rasială, antisemitism și xenofobie și a fost, pe această bază, satisfăcută că acea condamnare penală a lor a fost „necesară într-o societate democratică”. În unele dintre aceste cazuri, Comisia a invocat art. 17 ca un ajutor în interpretarea art. 10 § 2 din Convenție și l-a utilizat pentru a-și întări concluzia privind necesitatea ingerinței.

210. După 1 noiembrie 1998, Curtea a avut de-a face de asemenea cu mai multe astfel de cazuri și a declarat și aceste cereri inadmisibile [a se vedea *Witzsch c. Germania* (nr. 1) (dec.), nr. 41448/98, 20 aprilie 1999; *Schimanek c. Austria* (dec.), nr. 32307/96, 1 februarie 2000; *Garaudy c. Franța* (dec.), nr. 65831/01, CEDO 2003-IX; *Witzsch c. Germania* (nr. 2) (dec.), nr. 7485/03, 13 decembrie 2005 și *Gollnisch c. Franța* (dec.), nr. 48135/08, 7 iunie 2011]. Aceste cazuri erau legate de declarații care sau negau existența camerelor de gazare; sau le-au descris ca un „fals” și Holocaustul drept un „mit”; sau au numit descrierea lor „afacerea Shoah”, „mistificări cu scopuri politice” sau „propagandă”; sau au pus sub semnul întrebării numărul de morți și și-au exprimat în termeni ambigui opinia că, camerele de gazare sunt o problemă pentru istorici. Într-unul dintre cazuri declarația a fost limitată la afirmația că nu este adevărat că Hitler și NSDAP au planificat, inițiat și organizat uciderea în masă a evreilor [a se vedea *Witzsch* (nr. 2), citat mai sus].

211. În trei cazuri Curtea, aplicând un raționament similar cu cel al fostei Comisii, a constatat că ingerințele în dreptul reclamantilor la libertatea de exprimare au fost „necesare într-o societate democratică” [a se vedea *Schimanek*, *Witzsch* (nr. 1) și *Gollnisch*, toate citate mai sus].

212. Pe de altă parte, în celelalte două cazuri a invocat art. 17 pentru a declara plângerile în temeiul art. 10 incompatibile *ratione materiae* cu dispozițiile Convenției. În *Garaudy* (citat mai sus) a constatat că prin chestionarea realității, amplitudinii și gravității Holocaustului, care nu era obiectul unei dezbateri între istorici, ci dimpotrivă, erau stabilite în mod clar, dl. Garaudy a încercat să reabiliteze regimul nazist și să acuze victimele de falsificarea istoriei. Astfel de acte sunt incompatibile cu democrația și drepturile omului și sunt o utilizare a dreptului la libertatea de exprimare în scopuri contrare textului și spiritului Convenției. În *Witzsch* (nr. 2) (citat mai sus), Curtea a fost de acord cu instanțele germane că declarațiile domnului Witzsch au demonstrat disprețul acestuia față de victimele Holocaustului.

(δ) Dezbateri istorice

213. Curtea s-a confruntat cu o serie de cazuri referitoare la dezbateri istorice.

214. În multe dintre aceste cazuri Curtea a precizat în mod expres că nu este rolul ei să arbitreze astfel de dezbateri (a se vedea *Chauvy și alții*, citat mai sus, § 69; *Monnat c. Elveția*, nr. 73604/01, § 57, CEDO 2006-X; *Fatullayev c. Azerbaijan*, nr. 40984/07, § 87, 22 aprilie 2010 și *Giniewski c. Franța*, nr. 64016/00, § 51 *in fine*, CEDO 2006-I).

215. Pentru a stabili dacă ingerințele în exercitarea dreptului la libertatea de exprimare a autorilor sau uneori a editorilor, a declarațiilor care ating probleme istorice, au fost „necesare într-o societate democratică”, Curtea a avut în vedere mai mulți factori.

216. Unul dintre factori a fost modul în care au fost formulate declarațiile în cauză și modul în care acestea ar putea fi interpretate. Exemplele includ *Lehideux și Isorni c. Franța* (23 septembrie 1998, § 53, Rapoarte 1998-VII), caz în care declarațiile nu au putut fi interpretate ca o justificare a politicilor pro-naziste; *Stankov și United Macedonian Organisation Ilinden* (nr. 29221/95 și 29225/95, §§ 102 și 106, CEDO 2001-IX), caz în care declarațiile, deși erau „declarații anti-bulgare feroce”, puteau fi considerate ca având un element de exagerare conceput doar pentru a atrage atenția; *Radio France și alții* (citată mai sus, § 38), caz în care declarațiile, care conțineau afirmații calomnioase grave, au fost marcate de tonul lor categoric și *Orban și alții c. Franța* (nr. 20985/05, §§ 46, 49 și 51, 15 ianuarie 2009), caz în care declarațiile au fost pur și simplu o declarație de martor a unui participant direct în războiul algerian, nu o justificare a torturii sau o glorificare a autorilor săi.

217. Un alt factor a fost interesul sau dreptul specific afectat de declarații. De exemplu, în *Stankov și United Macedonian Organisation Ilinden* (citată mai sus, § 106), au fost afectate simbolurile naționale ale bulgarilor. În *Radio France și alții* (citată mai sus, §§ 31 și 34-39) și *Chauvy și alții* (citată mai sus, §§ 52 și 69) a fost afectată reputația unor persoane în viață, care au fost afectate de acuzațiile grave de încălcare a legii din declarații. În *Monnat* (citată mai sus, § 60), declarațiile nu au fost îndreptate împotriva reputației sau drepturilor personalității ale reclamantilor sau împotriva elvețienilor, ci împotriva liderilor țării din timpul celui de-al doilea război mondial. În *Association of Citizens Radko și Paunkovski c. Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei* [nr. 74651/01, §§ 69 și 74, CEDO 2009 (extrase)], declarațiile au afectat identitatea națională și etnică a tuturor macedonenilor. În *Orban și alții* (citată mai sus, § 52) declarațiile puteau să readucă la viață amintirile dureroase ale victimelor torturii.

218. Un factor corelat a fost impactul declarațiilor. De exemplu, în *Stankov și United Macedonian Organisation Ilinden* (citată mai sus, §§ 102-03 și 110) Curtea a luat în considerare faptul că grupul care a făcut declarațiile nu avea nicio influență reală, nici măcar la nivel local și era puțin probabil ca mitingurile sale să devină o platformă pentru propagarea violenței sau intoleranței; același argument a fost folosit în cazul corelat din *United Macedonian Organisation Ilinden – PIRIN și alții c. Bulgaria* (nr. 59489/00, § 61, 20 octombrie 2005). În contrast, în *Radio France și alții* (citată mai sus, §§ 35 și 39), Curtea a constatat că afirmația, care conținea acuzații calomnioase grave împotriva unei persoane în viață, a fost difuzată pe postul național de radio de șazececi și două de ori.

219. În sfârșit, Curtea a luat în considerare trecerea timpului de la evenimentele istorice la care se refereau declarațiile: patruzeci de ani în *Lehideux și Isorni* (citată mai sus, § 55); cincizeci de ani în *Monnat* (citată mai sus, § 64) și din nou patruzeci de ani în *Orban și alții* (citată mai sus, § 52).

220. Cazurile de mai sus ilustrează astfel faptul că, similar cu poziția în legătură cu „discursul urii”, evaluarea Curții privind necesitatea ingerințelor în declarații referitoare la evenimente istorice a fost, de asemenea, specifică fiecărui caz în parte și a depins de interacțiunea dintre natura și efectele potențiale ale unor astfel de declarații și contextul în care au fost făcute.

(iii) *Aplicarea principiilor și jurisprudenței de mai sus în prezenta cauză*

226. În speță, Curții nu i se cere să stabilească dacă criminalizarea negării genocidelor sau a altor fapte istorice poate fi în principiu justificată. Spre deosebire de Curțile Constituționale din Franța și Spania, care au dreptul – și chiar datoria – să examineze dispozițiile legislative în acest sens în abstract (a se vedea punctele 95 și 97 de mai sus), în cazurile care își au originea într-o cerere individuală, Curtea este constrânsă de faptele cauzei (a se vedea *T. c. Belgia*, citată anterior, p. 169). Se poate astfel examina doar dacă aplicarea art. 261 bis § 4 din Codul penal elvețian în cazul reclamantului a fost „necesară într-o societate democratică”, în sensul art. 10 § 2 din Convenție (a se vedea *National Union of Rail, Maritime and Transport Workers c. Regatul Unit*, nr. 31045/10, § 98, CEDO 2014).

227. Răspunsul la întrebarea dacă există o astfel de necesitate depinde de nevoia de a proteja „drepturile altora” în cauză prin intermediul unor măsuri de drept penal. După cum a fost menționat în parag. 156 de mai sus, acestea sunt drepturile armenilor la respectarea demnității lor și a strămoșilor lor, inclusiv dreptul lor la respectarea identității lor, construite în jurul înțelegerii faptului că comunitatea lor a suferit un genocid. Având în vedere jurisprudența în care Curtea a admis că atât identitatea etnică, cât și reputația strămoșilor pot

angaja art. 8 din Convenție în relație cu „viața privată” (a se vedea punctele 200-03 de mai sus), Curtea este de acord că acestea sunt drepturi protejate în temeiul articolului menționat.

228. Curtea este confruntată astfel cu necesitatea de a realiza un echilibru între cele două drepturi din Convenție: dreptul la libertatea de exprimare, în conformitate cu art. 10 din Convenție și dreptul la respectarea vieții private, în conformitate cu art. 8 din Convenție; va lua prin urmare în considerare principiile stabilite în jurisprudența sa în legătură cu acest exercițiu de echilibrare (a se vedea parag. 198 de mai sus). Întrebarea principală este ce greutate relativă trebuie să fie atribuită acestor două drepturi, care au în principiu dreptul la respect egal, în circumstanțele specifice ale acestui caz. Se impune Curții să examineze importanța comparativă a aspectelor concrete ale celor două drepturi care sunt în joc, necesitatea ingerinței, respectiv protecției fiecăruia dintre ele și proporționalitatea între mijloacele utilizate și scopul urmărit. Curtea face acest lucru uitându-se la natura declarațiilor reclamantului, contextul în care a avut loc interferența cu ele, măsura în care acestea au afectat drepturile armenilor, existența sau lipsa unui consens între Înaltele Părți Contractante cu privire la necesitatea de a recurge la sancțiuni de drept penal în ceea ce privește astfel de declarații, existența unor norme de drept internațional relevante acestei teme, metoda folosită de către instanțele elvețiene pentru a justifica acea condamnare a reclamantului și severitatea ingerinței.

(α) Natura declarațiilor reclamantului

229. Pentru a evalua importanța relativă a interesului reclamantului în exercitarea dreptului său la libertatea de exprimare, Curtea trebuie să examineze mai întâi natura declarațiilor sale. În acest scop, ea nu va încerca astfel să stabilească dacă declarațiile ar putea fi în mod adecvat caracterizate ca negarea sau justificarea genocidului în sensul art. 261 bis § 4 din Codul penal elvețian sau au fost făcute „pe motive” de „rasă, origine etnică sau religie” în sensul acestui articol. Aceste argumente sunt legate de interpretarea și aplicarea legii elvețiene și sunt de competența instanțelor elvețiene (a se vedea, printre altele, *Lehideux și Isorni*, citat mai sus, § 50). Întrebarea relevantă este mai degrabă dacă declarațiile aparțin unui tip de exprimare cu drept la o protecție sporită sau redusă, în conformitate cu art. 10 din Convenție, ceea ce este în cele din urmă de competența Curții să decidă, ținând cont de constatările instanțelor elvețiene în acest sens [a se vedea parag. 196 (iii) de mai sus].

230. În conformitate cu jurisprudența Curții, exprimarea cu privire la chestiuni de interes public are în principiu dreptul la o protecție puternică, în timp ce exprimarea care promovează sau justifică violența, ura, xenofobia sau alte forme de intoleranță nu poate pretinde protecție în mod normal (a se vedea cazurile citate în parag. 197 și 204-07 de mai sus). Declarațiile cu privire la aspecte istorice, fie că sunt făcute la mitinguri publice sau în mass-media, cum ar fi cărțile, ziarele sau programele de radio sau de televiziune sunt de regulă văzute ca atingând chestiuni de interes public [a se vedea *Stankov și United Macedonian Organisation Ilinden*, §§ 79, 85 și 97 (declarații la mitinguri); *Chauvy și alții*, §§ 68 și 71 și *Orban și alții*, § 45 (cărți); *Lehideux și Isorni*, §§ 10-11 (ziar); *Radio France și alții*, §§ 34-35 (emisiune radio) și *Monnat*, § 56 (program de televiziune)].

233. Deși este pe deplin conștientă de sensibilitățile acute atașate de comunitatea armeană problemei despre care a vorbit reclamantul, Curtea, ținând seama de direcția generală a declarațiilor sale, nu le percepe pe acestea ca o formă de incitare la ură sau intoleranță. Reclamantul nu a exprimat dispreț sau ură față de victimele evenimentelor din 1915 și anii următori, menționând că turcii și armenii au trăit în pace timp de secole și, sugerând – dacă așa a fost este de fapt lipsit de importanță în contextul actual, că și unii și ceilalți au căzut

victime mașinațiunilor „imperialiste”. El nu a numit armenii mincinoși, nu a folosit injurii la adresa lor și nu a încercat să-i stereotipeze [prin contrast, *Seurot*; *Soulas și alții*, § 40; *Balsytë-Lideikienë*, § 79; *Féret*, §§ 12-16 și 69-71; și *Le Pen*, toate citate mai sus]. Afirmările sale foarte negative au fost îndreptate împotriva „imperialiștilor” și proiectelor lor malefice privind Imperiul Otoman și Turcia (a se compara, *mutatis mutandis*, cu *Giniewski*, citat mai sus, §§ 45-49, caz în care Curtea, deviind de la constatările instanțelor naționale, a considerat că prin condamnarea unei enciclice papale și astfel a poziției Papei un jurnalist nu a căutat să critice Creștinismul în totalitatea sa și cu *Klein c. Slovacia*, nr. 72208/01, § 51, 31 octombrie 2006, caz în care Curtea, deviind și aici de la constatările instanțelor interne, a considerat că afirmațiile puternic negative făcute de un jurnalist la adresa unui arhiepiscop al Bisericii Romano-Catolice din Slovacia nu pot fi privite ca denigrând adepții Bisericii Catolice din acea țară).

234. Următoarea întrebare este dacă declarațiile ar putea fi totuși văzute ca o formă de incitare la ură sau intoleranță față de armeni datorită poziției reclamantului și contextului mai larg în care au fost făcute. În cazurile legate de declarații referitoare la Holocaust care au venit în fața fostei Comisii și a Curții, acesta a fost invariabil prezumat, din motive istorice și contextuale (a se vedea parag. 209 și 211 de mai sus). Cu toate acestea, Curtea nu consideră că același lucru poate fi făcut în acest caz, în care solicitantul a vorbit în Elveția cu privire la evenimente care au avut loc pe teritoriul Imperiului Otoman cu aproximativ nouăzeci de ani mai devreme. Deși nu poate fi exclus faptul că declarații referitoare la aceste evenimente ar putea de asemenea promova un program rasist și antidemocratic, făcând aceasta prin aluzii, mai degrabă decât în mod direct, contextul nu impune ca acest lucru să fie prezumat în mod automat și nu există suficiente dovezi că aceasta s-a întâmplat în cazul de față. Singurul element care ar putea indica o astfel de intenție a fost afilierea declarată de reclamant cu Talaat Pasha. Cu toate acestea, instanțele elvețiene nu au aprofundat acest argument și nu există nicio dovadă că apartenența reclamantului în așa-numitul Comitet Talaat Pașa este bazată pe dorința de a defăima armenii și a răspândi ura față de aceștia, mai degrabă decât pe dorința de a contesta ideea că evenimentele din 1915 și anii următori au constituit un genocid (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Lehideux și Isorni*, citat mai sus, § 53).

237. În termeni mai generali, guvernul elvețian și unele dintre părțile terțe au căutat să-l înfățișeze pe reclamant ca pe un extremist care obișnuiește să-și exercite dreptul la libertatea de exprimare într-un mod iresponsabil și periculos. În opinia Curții, acest lucru nu poate fi reconciliat cu faptul că ingerințele în exercitarea acestui drept de către reclamant au dat naștere de două ori la decizii de încălcare a drepturilor sale în cauze împotriva Turciei. Prima dintre aceste hotărâri, urmare a unei cereri depuse în 1992, a fost *Partidul Socialist și alții c. Turcia* (25 mai 1998, Rapoarte 1998-III). În acest caz Curtea a constatat o încălcare a art. 11 al Convenției în dizolvarea unui partid politic al cărui președinte era la acel moment reclamantul. Curtea a constatat că declarațiile reclamantului care au condus la dizolvarea partidului conțineau o invitație adresată persoanelor de origine kurdă să se mobilizeze și să afirme anumite pretenții politice, dar nu includeau niciun apel la folosirea violenței, rebeliune sau respingerea principiilor democratice. Declarațiile nu puteau fi folosite prin urmare pentru a justifica dizolvarea partidului. A doua hotărâre, urmare a unei cereri depuse în 1999, a fost *Perinçek c. Turcia* (nr. 46669/99, din 21 iunie 2005). În acest caz, Curtea a constatat că acea condamnare penală a reclamantului în Turcia în legătură cu declarații similare care nu puteau

fi caracterizate ca discursul urii nu a fost necesară într-o societate democratică și prin urmare a dat naștere la o încălcare a art. 10 al Convenției.

239. Pentru Curte, declarațiile reclamantului, citite în ansamblul lor și luate în contextul lor imediat și mai larg, nu pot fi privite ca un apel la ură, violență sau intoleranță față de armeni. Este adevărat că acestea au fost virulente și că poziția reclamantului a fost intransigentă, dar trebuie recunoscut faptul că acestea au inclus se pare un element de exagerare în încercarea de a atrage atenția (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Stankov și United Macedonian Organisation Ilinden*, citat anterior, § 102, care se referea la „declarații înverșunat anti-bulgare” făcute de membri și susținători ai unei asociații în timpul unor mitinguri organizate de aceasta).

240. Camera a constatat că reclamantul nu a fost urmărit penal sau condamnat pentru încercarea de a justifica un genocid, ci pur și simplu pentru negarea unuia.

241. Rezultă că declarațiile reclamantului, care priveau o chestiune de interes public, au dreptul la o protecție sporită, în conformitate cu art. 10 din Convenție și că autoritățile elvețiene au avut doar o marjă de apreciere limitată în ingerința cu acestea.

(β) Contextul ingerinței

Factorii geografici și istorici

242. În analiza existenței unei necesități sociale imperioase de ingerință în drepturile prevăzute de Convenție, Curtea a fost întotdeauna sensibilă la contextul istoric al Înaltei Părți Contractante implicate.

243. Acest lucru este relevant în mod special în privința Holocaustului. Pentru Curte, justificarea pentru pedepsirea penală a negării Holocaustului nu rezidă atât în faptul că acesta este un fapt istoric clar stabilit, cât în faptul că în contextul istoric din Statele în cauză – cazurile examinate de către fosta Comisie și de Curte au implicat până în prezent Austria, Belgia, Germania și Franța (a se vedea parag. 209-10 de mai sus și, în contrast, *Varela Geis*, citat mai sus, § 59, caz în care Curtea nu a analizat plângerea în temeiul art. 10 al Convenției) – negarea Holocaustului, chiar dacă deghizată ca cercetare istorică imparțială, trebuie să fie văzută invariabil ca având o conotație antidemocratică și anti-semită. Negarea Holocaustului este, așadar, periculoasă în două moduri, mai ales în Statele care au cunoscut ororile naziste și care pot fi văzute ca având o responsabilitate morală deosebită de a se distanța de atrocitățile în masă pe care le-au comis sau susținut, printre altele, prin scoaterea în afara legii a negării lor.

244. În schimb, nu a fost susținută existența unei legături directe între Elveția și evenimentele care au avut loc în Imperiul Otoman în 1915 și anii următori. Singura astfel de legătură poate proveni din prezența unei comunități armenice pe teritoriul elvețian, dar este o legătură fragilă.

248. Nu există niciun motiv pentru a lua în considerare alte contexte interne, cum ar fi cel francez, după cum a fost sugerat de către partea terță CCAF. Este adevărat că Franța găzduiește a treia cea mai mare comunitate armeană din diaspora și că evenimentele din 1915 și anii următori au fost teme de actualitate acolo de ani de zile (a se vedea parag. 93 și 94 de mai sus). Dar nu există nicio dovadă că declarațiile reclamantului au avut un efect direct în acea țară sau că autoritățile elvețiene au avut acest context în minte atunci când au acționat împotriva acestuia.

Factorul timp

249. În *Lehideux și Isorni* (citat mai sus, § 55), Curtea a declarat că în timp ce remarcile controversate despre evenimentele istorice traumatice au fost întotdeauna susceptibile de a

redeschide controversa și a aduce înapoi amintiri ale suferințelor trecute, trecerea unui interval de timp în jur de patruzeci de ani a făcut inadecvată tratarea lor cu aceeași severitate ca și în urmă cu zece sau douăzeci de ani. Curtea a preluat acest raționament și în alte cazuri (a se vedea *Editions Plon c. Franța*, nr. 58148/00, § 53, CEDO 2004-IV; *Monnat*, citat mai sus, § 64; *Vajnai c. Ungaria*, nr. 33629/06, § 49, CEDO 2008; *Orban și alții*, citat mai sus, § 52 și *Smolorz c. Polonia*, nr. 17446/07, § 38, 16 octombrie 2012 și, de asemenea, *mutatis mutandis*, *Hachette Filipacchi Associés c. Franța*, nr. 71111/01, § 47, 14 iunie 2007).

250. În speță, perioada de timp între declarațiile reclamantului și evenimentele tragice la care se referea acesta era considerabil mai mare, de aproximativ nouăzeci de ani și în momentul în care au fost făcute declarațiile mai existau cu siguranță foarte puțini supraviețuitori ai acestor evenimente. Deși unele terțe părți au subliniat în observațiile lor că acesta era încă un subiect viu pentru mulți armeni, în special cei din diaspora, elementul temporal nu pot fi ignorat. În timp ce evenimentele relativ recente pot fi atât de traumatizante încât să justifice, pentru o perioadă de timp, un grad sporit de reglementare a declarațiilor referitoare la ele, necesitatea unei astfel de reglementări va scădea cu siguranță cu trecerea timpului.

(γ) Gradul în care declarațiile reclamantului au afectat drepturile membrilor comunității armene

251. Deoarece a acceptat că „drepturile altora”, cele a căror protecție este dorită prin ingerința în dreptul reclamantului la libertatea de exprimare, sunt drepturi care se bucură de protecție în temeiul art. 8 din Convenție (a se vedea paragraf. 227 de mai sus), Curtea trebuie acum, în scopul acestui exercițiu de echilibrare, să determine măsura în care declarațiile reclamantului au afectat aceste drepturi.

252. Curtea este conștientă de importanța imensă pe care comunitatea armeană o dă întrebării dacă evenimentele tragice din 1915 și anii următori trebuie să fie considerate drept genocid și de sensibilitatea acută a acelei comunități la orice declarații privind această temă. Cu toate acestea, nu se poate accepta că declarațiile reclamantului în discuție în acest caz au rănit atât de mult demnitatea armenilor care au suferit și pierit în aceste evenimente și demnitatea și identitatea urmașilor lor, încât să necesite măsuri de drept penal în Elveția. După cum a fost menționat deja, ținta declarațiilor reclamantului nu au fost acele persoane, ci „imperialiștii”, pe care îi consideră ca fiind responsabili pentru atrocități. Părțile din declarațiile sale care ar putea să fie văzute ca ofensatoare pentru armeni sunt cele în care el s-a referit la aceștia ca „instrumente” ale „puterilor imperialiste” și i-a acuzat că „au masacrat turcii și musulmanii”. Cu toate acestea, după cum se poate observa din tonul general al remarcilor reclamantului, el nu trage din aceasta concluzia că armenii au meritat să fie supuși atrocităților sau anihilării; el mai degrabă a acuzat „imperialiștii” că au incitat la violență între turci și armeni (a se vedea paragraf. 13 și 16 de mai sus). Acest lucru, împreună cu lungimea timpului scurs de la evenimentele la care se referă reclamantul, conduce Curtea la concluzia că declarațiile sale nu pot fi considerate ca având efectul supărător semnificativ care li se atribuie (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Vajnai*, § 57; *Orban și alții*, § 52; *Putistin*, § 38 și *Jelševar și alții*, § 39, toate citate mai sus, precum și *John Anthony Mizzi c. Malta*, nr. 17320/10, § 39, 22 noiembrie 2011).

254. În sfârșit, Curtea arată că declarațiile reclamantului au fost efectuate la trei evenimente publice. Impactul lor a fost așadar mai degrabă limitat (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Fáber*, citat mai sus, §§ 44-45 și, în contrast, *Féret*, citat mai sus, § 76, caz în care Curtea a acordat o importanță deosebită faptului că declarațiile în cauză, constând din formule

stereotipice care denigrau un sector al populației, au fost făcute pe pliante distribuite în cursul unei campanii electorale, care au ajuns astfel la întreaga populație a țării).

(δ) Existența sau lipsa unui consens între Înaltele Părți Contractante

255. Datele comparative de drept la dispoziția Curții arată că în ultimii ani au existat evoluții fluctuante în acest domeniu în sistemele juridice ale Înalțelor Părți Contractante. În unele cazuri – Franța și Spania – acestea au fost influențate de jurisprudența constituțională (a se vedea parag. 95-97 de mai sus). În altele, impulsul din spatele evoluțiilor a fost Decizia-Cadru a UE 2008/913/JAI (a se vedea parag. 82-90 de mai sus).

256. Datele disponibile relevă astfel un spectru de poziții naționale. Unele Înalte Părți Contractante – cum ar fi Danemarca, Finlanda, Spania (de la hotărârea din 2007 a Curții Constituționale), Suedia și Regatul Unit – nu incriminează negarea evenimentelor istorice. Altele – cum ar fi Austria, Belgia, Franța, Germania, Olanda și România – incriminează numai negarea Holocaustului și a crimelor naziste, prin diferite metode. Un al treilea grup – cum ar fi Republica Cehă și Polonia – incriminează negarea crimelor naziste și comuniste. Un al patrulea grup – cum ar fi Andora, Cipru, Ungaria, Letonia, Liechtenstein, Lituania, Luxemburg, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Malta, Slovacia, Slovenia și Elveția – incriminează negarea oricărui genocid (a se vedea parag. 99 de mai sus). La nivelul Uniunii Europene, dispozițiile aplicabile au un domeniu de aplicare larg, dar în același timp leagă obligația de a incrimina negarea genocidului de necesitatea ca aceasta să fie capabilă să producă consecințe negative tangibile (a se vedea parag. 85 de mai sus).

257. Guvernul elvețian și unele terțe părți au exprimat îndoieli cu privire la importanța perspectivei comparative, subliniind diferitele contexte naționale și percepții asupra necesității de a legifera în acest domeniu. Curtea recunoaște această diversitate. Cu toate acestea, este clar că prin criminalizarea negării oricărui genocid, fără cerința ca aceasta să fie făcută într-un mod de natură să incite la violență sau ură, Elveția se află la un capăt al spectrului comparativ.

(ε) Poate ingerința fi privită ca obligatorie, în conformitate cu obligațiile Elveției prevăzute de dreptul internațional?

262. Curtea nu este convinsă că Elveția a fost obligată să incrimineze negarea genocidului ca atare în temeiul altor obligații ale sale de drept internațional.

263. Singura dispoziție a unui tratat care cere în mod direct o astfel de incriminare este art. 6 § 1 din Protocolul adițional la Convenția privind criminalitatea informatică, pe care Elveția l-a semnat, dar nu l-a ratificat și care nu i se aplică (a se vedea parag. 74 și 75 de mai sus).

264. Art. III lit. c) din Convenția privind Genocidul cere Statelor Părți să incrimineze „incitarea directă și publică la comiterea unui genocid”. Dar jurisprudența TPIR în această privință arată că, deși distincția poate să nu fie, în funcție de context, fără cusur, există totuși o diferență considerabilă între incitarea directă la genocid și „discursul urii” (a se vedea parag. 57 și 58 de mai sus). Nu pare nici că obligația de a preveni genocidul prevăzută la art. I din Convenția privind crima de genocid a fost interpretată ca extinzându-se, fără rezervă, la incriminarea „discursului urii”. În orice caz, se stabilise deja că declarațiile reclamantului nu puteau fi privite drept o incitare la ură sau discriminare. Nu se poate prin urmare concluziona că Elveția a avut obligația de a incrimina declarațiile în temeiul acestor dispoziții.

265. Art. 20 § 2 din PIDCP, care este în vigoare în ceea ce privește Elveția din 1992, nu cere fără echivoc incriminarea negării genocidului ca atare. El impune interzicerea „oricărei susțineri a urii naționale, rasiale sau religioase care constituie o incitare la discriminare, ostilitate sau violență” (a se vedea parag. 67 de mai sus). În 2011, organismul internațional

care monitorizează punerea în aplicare a PIDCP, Comitetul pentru Drepturile Omului al ONU, și-a exprimat opinia că „legile care penalizează exprimarea opiniilor despre fapte istorice sunt incompatibile cu obligațiile pe care Pactul le impune Statelor Părți în ceea ce privește respectarea libertății de opinie și de exprimare”, că PIDCP „nu permite interzicerea generală a exprimării unei opinii eronate sau a unei interpretări eronate a evenimentelor din trecut”, că „restricționarea dreptului la libertatea de opinie nu trebuie să fie impusă niciodată și, în ceea ce privește libertatea de exprimare, restricționările nu trebuie să depășească ceea ce este permis la parag. 3 [art. 19] sau impus în temeiul art. 20” și că „o limitare justificată pe baza art. 20 trebuie să respecte și art. 19 § 3” (a se vedea parag. 71 de mai sus).

268. În concluzie, nu există tratate internaționale în vigoare în ceea ce privește Elveția care să ceară în termeni clari și expliți impunerea de sancțiuni penale în cazul negării genocidului ca atare. Nu pare nici că Elveția a fost obligată să facă acest lucru în conformitate cu dreptul internațional cutumiar. Nu se poate prin urmare afirma că ingerința în dreptul reclamantului la libertatea de exprimare a fost cerută și, prin urmare, ar fi justificată de obligațiile de drept internațional ale Elveției [a se vedea, *mutatis mutandis*, *Al-Jedda c. Regatul Unit* (GC), nr. 27021/08, §§ 100-06, CEDO 2011 și *Capital Bank AD c. Bulgaria*, nr. 49429/99, § 110, 24 noiembrie 2005 și, în contrast, *Nada*, citat mai sus, § 172].

(θ) Echilibrul dintre dreptul reclamantului la libertatea de exprimare și dreptul armenilor la respectarea vieții lor private

274. Curtea trebuie acum, luând în considerare toți factorii de mai sus, să determine dacă autoritățile elvețiene au realizat un echilibru adecvat între dreptul reclamantului la libertatea de exprimare și dreptul armenilor la protecția demnității. După cum a fost menționat în parag. 198 și 199 de mai sus, Înaltelor Părți Contractante le este oferită o marjă de apreciere în această privință, dar numai în cazul în care autoritățile lor au întreprins exercițiul de echilibrare în conformitate cu criteriile stabilite în jurisprudența Curții și au luat în considerare în mod corespunzător importanța și domeniul de aplicare al drepturilor în cauză.

280. Având în vedere toate elementele analizate mai sus – că declarațiile reclamantului se refereau la o chestiune de interes public și nu constituiau un apel la ură sau intoleranță, că au fost făcute într-un context nemarcat de tensiuni sporite sau conotații istorice speciale, în Elveția, că declarațiile nu pot fi privite ca aducând atingere demnității membrilor comunității armene până la punctul la care ar cere un răspuns de drept penal în Elveția, că nu există nicio obligație de drept internațional pentru Elveția de a incrimina astfel de declarații, că instanțele elvețiene par să fi cenzurat reclamantul pentru exprimarea unei opinii diferite de cele consacrate în Elveția și că ingerința a luat forma gravă a unei condamnări penale – Curtea concluzionează că nu a fost necesar, într-o societate democratică, ca reclamantul să fie supus unei sancțiuni penale în scopul de a proteja drepturile comunității armene în discuție în cazul de față.

281. A existat astfel o încălcare a art. 10 al Convenției.

282. Rezultă de asemenea că nu există motive pentru aplicarea art. 17 din Convenție (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Partidul Comunist Unit din Turcia și alții*, § 60; *Soulas și alții*, § 48 și *Féret*, § 82, citate mai sus).

IV. Încălcarea art. 7 din Convenție

283. Reclamantul a pretins că modul de redactare a art. 261 bis § 4 din Codul penal elvețian este prea vag. El s-a bazat pe art. 7 § 1 din Convenție, care prevede ca relevant că:

Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia o infracțiune potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii.

284. Camera a constatat că plângerea în temeiul art. 7 din Convenție nu a ridicat nicio problemă separată de cele examinate de către aceasta în legătură cu plângerea în temeiul art. 10. Prin urmare, nu a fost nevoie să se examineze separat admisibilitatea sau fondul.

289. Curtea constată că plângerea în temeiul art. 7 din Convenție este o repetare a argumentului formulat în temeiul art. 10, că legea care servește drept temei al condamnării reclamantului nu a fost suficient de previzibilă, pe care l-a discutat pe larg (a se vedea parag. 137-40 de mai sus). Prin urmare nu necesită o examinare separată.

A. Prejudiciul

291. În procesul în fața Camerei reclamantul a pretins 20.000 euro cu titlu de prejudiciu material, fără a preciza natura prejudiciului. El a solicitat de asemenea 100.000 euro cu titlu de prejudiciu moral. Guvernul elvețian a susținut că reclamantul nu a dovedit că a suferit vreun prejudiciu material, mai ales că nu a arătat că ar fi plătit amenda de 3.000 franci elvețieni sau suma de 1.000 franci elvețieni pe care a fost obligat să o plătească Asociației Elveția-Armenia. În ceea ce privește prejudiciul moral, guvernul elvețian a susținut că o constatare a unei încălcări a art. 10 ar constitui în sine o satisfacție echitabilă.

292. Camera a considerat că cererea privind prejudiciul material nu a fost suficient de întemeiată și că respectiva constatare a unei încălcări a art. 10 din Convenție a fost suficientă pentru a remedia orice prejudiciu moral pe care condamnarea reclamantului i l-ar fi putut cauza.

295. Marea Cameră este de acord pe deplin cu evaluarea Camerei. Prin urmare, constată că pretenția reclamantului privind prejudiciul material trebuie respinsă în totalitate și constatarea unei încălcări a art. 10 din Convenție constituie o satisfacție echitabilă suficientă pentru orice prejudiciu moral suferit de reclamant.

B. Costuri și cheltuieli

296. În cadrul procesului în fața Camerei, reclamantul a solicitat rambursarea a 20.000 euro ce ar fi fost suportați ca și cheltuieli de călătorie de către el, avocatul și experții săi. Guvernul elvețian a susținut că nu ar trebui să fie rambursată nicio sumă în această categorie, deoarece cererea nu a fost întemeiată suficient. În subsidiar, acesta a susținut că o sumă de 9.000 franci elvețieni ar acoperi toate costurile și cheltuielile pentru procesul în fața instanțelor naționale și a Curții.

297. Camera, având în vedere documentele aflate în posesia sa și jurisprudența consacrată a Curții cu privire la această temă, a constatat că cererea reclamantului nu a fost suficient întemeiată și a respins-o.

300. Marea Cameră este de acord pe deplin cu hotărârea Camerei în ceea ce privește cererea de costuri și cheltuieli în cadrul procesului în fața Camerei. Arată, mai mult, că reclamantul nu a oferit o defalcare adecvată a costurilor și cheltuielilor în ceea ce privește procesul în fața Marii Camere și nici nu a prezentat vreun document în sprijinul cererii sale. Având în vedere termenii Regulii 60 § 2 din Regulamentul Curții și parag. 21 al Directivei practice privind cererile de satisfacție echitabilă și observația că, potrivit jurisprudenței Curții,

un reclamant are dreptul la rambursarea costurilor și cheltuielilor numai în măsura în care s-a demonstrat că acestea au fost suportate efectiv și în mod necesar [a se vedea, ca exemplu recent, *Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu c. România* (GC), nr. 47848/08, § 166, CEDO 2014], Marea Cameră respinge aceste pretenții în totalitate.

Pentru aceste motive, Curtea:

1. Unește, cu paisprezece voturi la trei, întrebarea privind aplicabilitatea art. 17 din Convenție cu fondul plângerii în temeiul art. 10 din Convenție;
2. Hotărăște, cu zece voturi la șapte, că a avut loc o violare a art. 10 din Convenție;
3. Hotărăște, cu treisprezece voturi la patru, că nu există motive de a aplica art. 17 din Convenție;
4. Hotărăște, cu șaisprezece voturi contra unu, că nu este necesară examinarea separată a admisibilității sau fondului plângerii în temeiul art. 7 din Convenție;
5. Hotărăște, cu douăsprezece voturi la cinci, că, constatarea unei încălcări a art. 10 din Convenție constituie în sine o satisfacție echitabilă suficientă pentru orice prejudiciu moral suferit de reclamant;
6. Respinge, în unanimitate, restul pretențiilor reclamantului de satisfacție echitabilă.

Redactată în limbile engleză și franceză și pronunțată în ședință publică în Palatul Drepturilor Omului, Strasbourg, la 15 octombrie 2015.

Johan Callewaert Dean Spielmann Grefier Adjunct

În conformitate cu art. 45 § 2 al Convenției și Regula 74 § 2 din Regulamentul Curții, următoarele opinii separate sunt anexate la prezenta hotărâre:

- (a) opinia parțial concordantă și parțial disidentă a judecătorului Nußberger;
- (b) opinia disidentă comună a judecătorilor Spielmann, Casadevall, Berro, De Gaetano, Sicilianos, Silvis și Kūris;
- (c) opinia disidentă adițională a judecătorului Silvis, căruia i se alătură judecătorii Casadevall, Berro și Kūris.²

² Având în vedere dimensiunea cauzei, revista nu poate face loc acestor opinii, în ciuda indiscutabilului lor interes (n. redacției).